

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Zákon o zřízení samostatného československého státu – První
československý zákon**

Diana Novosadová

Plzeň, 2019

Vloženo oficiální zadání

Vloženo oficiální zadání

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *„Zákon o zřízení samostatného československého státu – První československý zákon“* zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen 2019

.....
Diana Novosadová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat JUDr. et Mgr. Vendulce Valentové, Ph.D., vedoucí této práce, za cenné rady, připomínky, ale hlavně za velmi vstřícný přístup, kterým přispěla k vypracování této diplomové práce.

Obsah

Úvod	8
1 Historický vývoj událostí do roku 1918	10
1.1 Vznik první světové války	10
1.2 Politická situace v českých zemích.....	11
1.3 Rakouská perzekuce v českých zemích	13
1.4 Protiválečný odpor a protirakouské projevy	14
1.4.1 První koncepce státoprávního uspořádání.....	15
1.5 Československý odboj v zahraničí.....	17
1.5.1 Počátky československého odboje v zahraničí	17
1.5.2 Československá národní rada.....	20
1.6 Politická situace na jaře 1917	22
2 Klíčový rok 1918	24
2.1 Pokračující činnost domácího odboje na počátku roku 1918	24
2.2 Poslední fáze československého zahraničního odboje.....	25
3 Vyhlášení československé samostatnosti	28
3.1 Vznik Národního výboru československého.....	28
3.2 Poslední historická etapa před vyhlášením československé samostatnosti.....	29
3.3 28. říjen 1918	31
3.4 Vyhlášení československé samostatnosti.....	34
3.5 Martinská deklarace.....	36
4 Recepční zákon – zákon č. 11/1918 Sb.	38
4.1 První československý zákon	38
4.1.1 Vznik textu zákona	40
4.1.2 Proč právě „recepční norma“	42
4.2 První československý zákon není tak úplně prvním zákonem.....	43
4.3 Jeden zákon, více verzí	45
4.4 Analýza jednotlivých článků zákona č. 11/1918 Sb. z. a n.....	47
4.4.1 Preambule	47
4.4.2 Článek I.	49
4.4.3 Článek II.	51
4.4.4 Článek III.	54

4.4.5	Článek IV.	55
4.4.6	Článek V.	56
5	Prozatímní ústava a další zákony	59
5.1	Prozatímní ústava.....	59
5.2	Další zákony	61
6	Poválečný vývoj	63
6.1	Vymezení hranic Československé republiky	63
6.1.1	Pařížská mírová konference	64
6.1.2	Mezinárodní smlouvy o stanovení hranic ČSR.....	65
6.2	Postavení Slovenska	66
6.3	Postavení Podkarpatské Rusi	68
	Závěr.....	70
	Resumé	72
	Seznam použitých pramenů a literatury	73
	Odborné knihy, monografie	73
	Odborné články	74
	Právní předpisy	75
	Seznam internetových zdrojů.....	75
	Přílohy	76

Úvod

Cílem této diplomové práce je popsat a analyzovat zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého. V diplomové práci se snažím objasnit důležité historické události vedoucí ke vzniku tohoto zákona, vyhlášeného 28. října 1918 a nastínit cestu ke vzniku samostatného československého státu, která nebyla vůbec jednoduchá.

V době, kdy jsem se rozhodovala nad tématem diplomové práce, probíhaly oslavy 100. výročí vzniku Československé republiky a bez zákona č. 11/1918 Sb. z. a n. by nebylo co slavit. Dá se předpokládat, že by český a slovenský stát po skončení první světové války upadl v zapomnění a definitivně by zmizel z mapy. V tomto okamžiku jsem začala přemýšlet, jak to všechno opravdu bylo a jestli události, jak jsou nám již prezentované, jsou opravdu pravdivé.

Právě proto se zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. stal hlavním tématem mé diplomové práce. Pod pojmem zákon si většina z nás představí všeobecně platné pravidlo, kterému se člověk musí podřídit. Jedná se o právní předpis přijatý předepsaným zákonodárným procesem. V případě nedodržení právního předpisu přichází sankce. Nastává otázka, co si představíme pod pojmem první československý zákon či všeobecně známé označení recepční zákon? Slovo recepce nemá pouze jeden význam. Obecně se jím rozumí přijímání, přijetí či převzetí. Co bylo prvním československým zákonem č. 11/1918 Sb. z a n., o zřízení samostatného státu československého převzato? Touto a dalšími otázkami souvisejícími s recepčním zákonem se ve své diplomové práci zabývám. Zároveň se široké veřejnosti snažím popsat, ne zcela dle mého názoru známá fakta. Jako příklad bych zmínila sepsání textu prvního československého zákona. Kdo se podílel na vytvoření tohoto zákona a stál za jeho schválením? Proč je zákon ve Sbírce zákonů a nařízení označen pod číslem 11, když se jedná o první zákon? Jak je možné, že text zákona, publikovaný ve Sbírce zákona a nařízení se liší od publikace v tisku? Existuje tedy více verzí zákona, a která je ta správná? To jsou všechno otázky, na které se snažím v této diplomové práci poskytnout odpověď.

Diplomová práce je členěna na kapitoly. První kapitola je věnována historickým událostem do roku 1918. Zaměřuji se na okolnosti, za kterých vznikl československý zahraniční odboj, kdo stál za vznikem odboje a jaké byly jeho hlavní cíle. V kapitole je také vylíčena situace, která po vypuknutí první světové války panovala v českých a slovenských politických kruzích.

Druhá kapitola je pokračováním činnosti československého odboje a jeho působení v zahraničí.

Třetí kapitola se věnuje vyhlášení československé samostatnosti a popisuje historické události, které nastaly s blížícím se koncem války na území českých a slovenských zemí a které byly impulsem k vyhlášení prvního československého zákona, na jehož základě vzniká Československá republika. Kapitola se věnuje vzniku Národního výboru, který 28. října 1918 sehrál klíčovou roli při vyhlášení recepčního zákona. Je obdivuhodné, že pozice Národního výboru, jako orgánu vzešlého z revoluce nebyla upravena žádným zákonem a přesto si od základu dokázal vybudovat své postavení.

Čtvrtá a nejdůležitější kapitola je věnována analýze recepčního zákona, který vzešel z pera A. Rašína během noci z 27. na 28. října 1918. Jedná se o velmi krátký zákon, jehož obsah tvoří pouze pět velice stručných článků, které jsou na svou dobu považovány za velmi zdařilé, ale jak si ukážeme v analýze jednotlivých článků, obsahuje i řadu nedostatků, které by v dnešní době neměly šanci na úspěch.

Poslední kapitola shrnuje poválečný vývoj, který popisuje boje o území Slovenska, které bylo obsazené maďarskými vojsky. Slovensko se nacházelo ve velmi složité sociální a ekonomické situace, která musela být pražským Národním výborem československým řešena. Kapitola pojednává také o připojení Podkarpatské Rusi a stanovení státních hranic na mírové konferenci v Paříži.

1 Historický vývoj událostí do roku 1918

Dějinné události do roku 1918 byly pro zahraničí, ale hlavně pro český a slovenský národ obdobím velkých změn a nadějí. Politická situace na celém světě nabrala rychlý obrat, což pro českou a slovenskou zemi znamenalo období plné změn, nadějí a událostí, ke kterým docházelo, byly mnohdy velmi dramatické.¹

1.1 Vznik první světové války

Vypuknutí první světové války v roce 1914, která zasáhla svět a zejména Evropu znamenalo konec jedné historické éry a začátek éry nové. Zástěrkou k válečnému konfliktu byl pro Rakousko-Uhersko útok na arcivévodu a následníka rakousko-uherského trůnu Františka Ferdinanda d'Este v Sarajevu. Atentát byl spáchán skupinou mladých srbských studentů dne 28. června 1914. Tímto atentátem byla o měsíc později rozpoutána válka, kterou vyhlásilo Rakousko-Uhersko Srbsku.² Krutá a dlouho trvající válka způsobila rozklad světové ekonomiky, změnila způsob života a měla za následek rozpad monarchií, které tu již byly po celá staletí.

Vyčerpávající boje proti sobě vedly dvě skupiny velmocí. Na jedné straně stojí tzv. centrální mocnosti reprezentované Německem a Rakouskem-Uherskem, jejichž spojencem se stalo Turecko a Bulharsko. Druhou skupinu tvoří Velká Británie, Rusko a Francie nazývané jako tzv. Dohoda, ke které se později přidalo několik dalších států včetně Japonska, USA, Itálie a doposud neutrální Belgie, která byla napadena.³

Cílem Německa, které válčilo na západní frontě, bylo zeslabení vlivu a postavení Velké Británie, upevnění hranic ve Francii, ale hlavně vytvoření nového impéria, které by bylo tvořeno habsburskou monarchií, Balkánem a částí východní Evropy. Tímto krokem by si Německo otevřelo bránu na východ a do daleké Asie.

¹ KOZÁK, Jan Blahoslav. *T. G. Masaryk a vznik Washingtonské deklarace v říjnu 1918*. Praha: Melantrich, 1968, s. 9

² ČADA, Václav. *Vznik samostatného československa*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1988, s. 22

³ KADLECOVÁ, Marta et al. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. Vyd. 2., opravené. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1992, s. 3. ISBN 80-210-0450-9

Na druhé straně stojí již zmíněná Velká Británie, která se po boku Francie snaží udržet si svou pozici a uzavřením míru s Rakousko-Uherskem porazit Německo. Podle předpokladu Velké Británie by existence habsburské monarchie měla zabránit Německu, aby se přes Balkán dostalo až do Asie a zároveň by tímto krokem bylo znemožněno Rusku, aby se při rozpadu monarchie zmocnilo území, na kterém se nacházely slovanské státy. Ovšem historické události vedly k rozpadu rakousko-uherského soustátí, což původně nebylo válečným záměrem západoevropských mocností.

Válka, kterou státy vedly, měla za následek ovlivnění vývoje celé střední Evropy, rozpadu Rakouska-Uherska a u nás dochází ke vzniku československého osvobozenického hnutí.⁴

1.2 Politická situace v českých zemích

Rozpoutání první světové války vytvořilo prostor pro vznik a vývoj nových společenských tříd, států a také národů. Rychlý sled událostí a vyhlášení války zastihlo českou a slovenskou politickou reprezentaci zcela překvapenou a nepřipravenou. Představitelé politických stran v Čechách i na Slovensku byli nuceni hledat řešení týkající se otázky dalšího pokračování politiky v Rakousku-Uhersku, ale také postavení mimo něj.⁵

Pokud se podíváme nazpět na období před rokem 1914, zjistíme, že české politické strany zastávají ideu českého státního historického práva. Podle tohoto výroku nikdy český stát nepřestal existovat a jeho postavení k ostatní říši vychází především z dohody, která byla uzavřena mezi zástupci českých zemí a samotným panovníkem. Z toho vyplývá, že poměr mezi Rakouskem a českými zeměmi je dán pouze společným panovníkem. To je důvod, proč se české státní právo domáhalo nároku na vznik českého státu, ať už jako federace či konfederace, které bude součástí Rakouska. I přes negativní postoj českých politických zástupců vůči vídeňskému parlamentu, vládě a uspořádání země působili čeští politici na poměrně vysokých pozicích, ať již se jedná o ministerstva nebo centrální úřady

⁴ GALANDAUER, Jan a kol. *O samostatný československý stát 1914-1918*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 10-11. ISBN 80-04-26140-X

⁵ ČADA, Václav. *Vznik samostatného československa*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1988, s. 24

monarchie. Jedinou politickou stranou, která zaujímala protirakouský postoj a ve svých názorech ohledně českého historického práva se poměrně nekompromisně vyslovovala k požadavku českého státu, který bude samostatný v historických hranicích, se nazývala stranou státoprávně pokrokovou. Ovšem tato politická strana neměla příliš mnoho stoupenců a její postavení v politice nebylo moc významné.⁶

Přístup českých politiků k válce byl velmi opatrný a zdrženlivý. Příčinou obav byla nejistá budoucnost týkající se dalšího vývoje, ale také rakousko-německého spojení. Dokazuje to i československá sociální demokracie, která se nedokázala přizpůsobit válečné situaci a přestala vyvíjet další politickou činnost.⁷ S počínající válkou se reprezentanti českých politických stran nevyrovnávali vůbec dobře. Velké obavy vyvolalo spojení Rakouska-Uherska s Německem proti Rusku a Srbsku, tedy proti zemím, které představovaly pro český národ morální oporu.⁸

Český a slovenský národ spatřoval ve válce ohrožení národních zájmů a tím nejdůležitějším prvkem byla existence národa vůbec. Již v roce 1915 se naplno projevil německý nacionalismus, který se otevřeně hlásil k vytvoření jednotného rakouského císařství, ve kterém by Německo převzalo nadvládu nad celým Rakouskem. V červenci téhož roku byl představen oficiální koncept, který je známý pod pojmem „Velikonoční program“. Německo v něm požadovalo zrušení všech dosavadních zemí a vytvoření jednotného „Císařství Rakouského“.⁹ *Kritériem mělo být „... neustále zachovávat a zajišťovat vedoucí státní a kulturní postavení, které náleží německému národu“.*¹⁰ Myšlenkou Německa bylo rozdělení všech zemí na země německé a země smíšené. Tímto krokem by došlo k úplnému zániku českého jazyka, českých a slovenských zemí. Vítězství těchto

⁶ KADLECOVÁ, Marta et al. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. Vyd. 2., opravené. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1992, s. 3-4. ISBN 80-210-0450-9

⁷ ČADA, Václav. *Vznik samostatného československa*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1988, s. 24

⁸ KADLECOVÁ, Marta et al. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. Vyd. 2., opravené. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1992, s. 4. ISBN 80-210-0450-9.

⁹ GALANDAUER, Jan a kol. *O samostatný československý stát 1914-1918*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 11-13. ISBN 80-04-26140-X

¹⁰ SCHELLE, Karel. *Dějiny českého ústavního práva*. Ostrava: Key Publishing, 2010. Právo (Key Publishing), s. 30. ISBN 978-80-7418-067-5

zemí nazývaných jako tzv. centrální mocnosti by znamenalo zkázu pro celý český národ.¹¹

Po určité době nejistoty a váhání pomalu začíná i česká politika dostávat oficiální podobu a snaží se hledat možnosti, jak postupovat proti německo-rakouské nacionalistické politice. Jelikož došlo s rozvíjejícím se kapitalismem k rozdělení české společnosti, nebylo ani smýšlení politických představitelů z různých politických stran zcela jednotné. Rakousko-uherský postoj zaujímal představitelé konzervativců a stoupenci katolíků. Na druhé straně se formuje snaha o navázání kontaktu s dohodovými politiky zastoupené politickou stranou, nazývanou jako mladočeskou stranou, jejichž představitelem byl Karel Kramář spolupracující s T. G. Masarykem.¹²

1.3 Rakouská perzekuce v českých zemích

Na základě přesvědčení německých nacionalistů, že inteligence českého národa je protistátní, dochází ze strany Rakouska-Uherska k protičeské perzekuci. Výrazným způsobem byla oslabena základní občanská práva a v zemi byla nastolena vojenská diktatura. Jejím cílem bylo oslabit pozici českého národa a zastavit jakékoliv hnutí českého lidu, které by mohlo vzniknout.

V roce 1915 došlo k vyostření situace, když byl zatčen Karel Kramář, jakožto hlavní představitel novoslovanství a prorusky orientované části české politické scény. Další zatčenou osobou byl Josef Scheiner, který působil jako starosta Sokola. Téhož roku v listopadu 1915 byla Česká obec sokolská a Svaz slovenského sokolstva rozpuštěny. Rakouský vlada se domnívala, že by se mohly stát centrem odporu vůči Rakousku a válce.

Od 6. prosince 1915 do 3. července 1916 se konal rozsáhlý soudní proces, ve kterém se měli Karel Kramář, Alois Rašín, Vincenc Červinka, který působil jako redaktor Národních listů a úředník Josef Zamazal dopustit velezrady a

¹¹ KADLECOVÁ, Marta et al. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. Vyd. 2., opravené. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1992, s. 4. ISBN 80-210-0450-9

¹² ČADA, Václav. *Vznik samostatného československa*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1988, s. 25

vyzvědačství. K výkonu rozsudku nedošlo, odsouzeným se později dostalo amnestie.

Spolu s perzekucí významných osobností, která měla být jakýmsi výstražným znamením pro český národ, dochází také k postupnému procesu germanizace českého národa. Cenzuře byl podroben nejen tisk, ale také veškerá umělecká a divadelní představení. Český jazyk jako úřední jazyk byl ve státní správě, samosprávě, zemské a okresní správě zakázán. Zákaz byl později rozšířen i na finanční úřady, obchodní a živnostenské komory. Postupem doby, kdy pokračovala diskriminace českého národa, dochází ke stále většímu odporu proti rakouské nadvládě. Ovšem žádná z politických stran u nás nebyla tak silná, aby se postavila do boje za národní osvobození národa českého.¹³

1.4 Protiválečný odpor a protirakouské projevy

Již v okamžiku, ve kterém nacionalistické Německo projevilo své ambice a zveřejnilo program, jakým směrem by se měl vyvíjet osud nejen střední, ale i celé Evropy bylo jasné, že směr, kterým se bude ubírat naše politika, je hledání vlastní cesty, ve které budeme pokračovat sami a nezávislí na Habsburské monarchii.¹⁴

Český a slovenský národ byl nacionalistickým přístupem ze strany Německa a Maďarska nucen k protirakouskému a protiuherskému přístupu. Zpočátku se ovšem projevovaly spíše velké obavy z budoucnosti a veřejnost se stavěla k událostem velmi pasivně a nečinně. Postupem doby se český a slovenský národ probouzí z apatie a začíná projevovat svůj odpor vůči Rakousko-Uhersku. Provokací ze strany českého národa byla veřejná podpora Rusku a Srbsku. Za trestný čin byl považován dokonce zpěv písně „*Hej Slované*“, jejíž text byl pozměněn na: „*Rus je s námi, kdo proti nám, toho Francouz smete*“. K daleko ostřejším projevům docházelo v Praze při pochodu, který se odehrál v listopadu a prosinci roku 1915. Pražané pochodovali s velkým nápisem, projevující podporu

¹³ SCHELLE, Karel. *Dějiny ústavního práva*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 80-81. ISBN 978-80-7478-998-4

¹⁴ SCHELLE, Karel. *Dějiny českého ústavního práva*. Ostrava: Key Publishing, 2010. Právo (Key Publishing), s. 28. ISBN 978-80-7418-067-5

Rusku, ve kterém stálo: „*Červený šátečku, kolem se toč, my jdeme na Rusa, nevíme proč!*“. Rakouské úřady řešily a evidovaly velké množství spisů, ve kterých byly popisovány skutky jako velezrada, urážka majestátu, vzpoura atd. Situace a postoj na Slovenku měly podobný průběh. Rovněž slovenský národ projevoval sympatie a podporu Rusku. Tento přístup obou národů byl podnětem k vytvoření českého a slovenského odboje, který působil jak na domácí půdě, tak také v zahraničí.¹⁵

1.4.1 První koncepce státoprávního uspořádání

Otázku, jaký osud čeká český a slovenský národ si musel v době války klást snad každý občan žijící na českém či slovenském území. Během válečných let byly vypracovány různé koncepce, jak by mělo státoprávní uspořádání vypadat. Mezi nejvýznamnější tvůrce těchto koncepcí patří T. G. Masaryk a Karel Kramář.

Jednu z úplně prvních koncepcí, která stojí dle mého názoru za zmínku, vytvořil v květnu 1914 známou pod názvem tzv. Ústava Slovanské říše Karel Kramář. Karel Kramář byl zástupcem konzervativního směru nazývaného neoslavismus a neopanslavismus. Jeho myšlenka spočívala ve vytvoření jakési celoslovanské federace, která by byla tvořena ze všech slovanských národů.¹⁶ Jak by tedy dle koncepce Karla Kramáře měla říše vypadat? Oficiálním názvem by byla Slovanská říše, která měla být tvořena Ruskou říší, Královstvím polským, Královstvím českým, Carstvím bulharským, Královstvím srbským a také Královstvím černohorským. Hlavou říše by se stal car. Mezi nejdůležitější pravomoci, které by byly carovi, jako reprezentantovi celé říše svěřeny můžeme zmínit vyhlášení války, uzavírání míru, svolávání a rozpouštění Říšské rady, uzavírat spojenečství a smlouvy s jinými zeměmi. Jak už z uvedeného vyplývá, car by disponoval téměř veškerou mocí. Dle ústavy by byl car označen za cara všech Slovanů a zároveň celé Rusi. V polských a českých zemích by měl postavení krále a v balkánských zemích měli zůstat monarchové. Úředním jazykem celé říše by se

¹⁵ GALANDAUER, Jan a kol. *O samostatný československý stát 1914-1918*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 14-15. ISBN 80-04-26140-X

¹⁶ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 282. ISBN 978-80-7380-257-8

stala ruština. Touto koncepcí je výrazně oslabena autonomní pravomoc jednotlivých zemí, které by se staly členskými státy a měly by postavení spolkových zemí jako v Německé říši.¹⁷

Vedle osoby cara by se dalším nejvyšším státním orgánem stala Říšská rada a také Říšská дума, která by plnila funkci parlamentu a na Říšskou radu tedy připadá role vlády. Říšskou radu by tvořili zástupci členských zemí, kterých mělo podle Kramáře být čtyřicet dva. Mezi hlavní úkoly by patřilo rozhodování o předkládání zákonů a příprava rozpočtu. Schvalování říšských zákonů by bylo v kompetenci již zmiňované Říšské dumy, která měla být tvořena tři sta poslanci.

Aby se stal říšský zákon platným, musel být schválen Říšskou radou, Říšskou dumou, vyhlášen carem a nakonec kontrasignován říšským kancléřem.

Co se týká orgánů českých, ústava zakotvila existenci regionální vlády a parlamentu, který bude dvoukomorový. Jejich postavení by ovšem v rámci celé říše nebylo vůbec významné, jelikož veškerá moc by byla koncentrována v rukou cara.

Tato koncepce vůbec nepočítala se skutečností, že by český stát mohl existovat samostatně a byl by suverénem, který bude nezávislý a nebude opět součástí jedné z velmocí. Po vypuknutí války a následným válečným vývojem se počítalo s porážkou Rakouska-Uherska Ruskem. Následně měla ruská vojska obsadit naše území a projekt Karla Kramáře se nezdál být až tak nedosažitelným, i když trpěl určitými nejasnostmi. Zároveň tento projekt nemohl být nikde zveřejněn, byl utajován, jelikož z pohledu rakouské právní úpravy se jedná o trestný zločin velezrady. Celý projekt ústavy působil megalomansky a Kramář byl nakonec zatčen a jeho dílo upadlo do zapomnění.¹⁸

Představitelem úplně jiného uspořádání byl v roce 1914 T. G. Masaryk, podle kterého měl být vytvořen československý stát zahrnující „...*historické Čechy, Moravu a Slezsko ... slovenské kraje uherské (Slovensko)*.“¹⁹ Masaryk

¹⁷ SCHELLE, Karel. *Organizace československého státu v meziválečném období (1918-1938)*. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. s. 15-17. ISBN 80-86861-92-9

¹⁸ SCHELLE, Karel. *Dějiny ústavního práva*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 86-87. ISBN 978-80-7478-998-4

¹⁹ BENEŠ, Edvard. *Světová válka a naše revoluce*, III. díl. Dokumenty. Praha 1929. s. 233

vycházel z předpokladu, že Německo a Rakousko-Uhersko budou ve válce poraženy. Díky spojení Velké Británie a Ruska by se otevřela cesta pro vytvoření nového samostatného státu ve středu Evropy, který bude mít sice spojitost s Ruskem, ale na Německu bude zcela nezávislý a stane se konstituční monarchií. S měnící se válečnou a politickou situací musel Masaryk velmi často své návrhy měnit, upravovat či doplňovat. S postupem času se Masaryk objevoval se svými projekty daleko častěji a jeho představy dostávaly stále přesnější podobu.²⁰

Pokud porovnáme obě koncepce těchto politických představitelů, zjistíme, že názory obou se značně liší a jsou v jistém rozporu. Některé zdroje dokonce uvádí, že za Masarykem do Ženevy přišel posel se vzkazem, kterého vyslal Karel Kramář, aby nebránil jeho plánům.²¹

1.5 Československý odboj v zahraničí

*„Žádné hnutí za první světové války neprojevovalo opravdovější touhu po svobodě a demokracii a větší shodu v podstatných věcech než československý odboj“.*²²

1.5.1 Počátky československého odboje v zahraničí

Přelomovým okamžikem pro celou politickou akci, která se snažila o dosažení samostatnosti československého státu, bylo po několikaměsíčních úvahách a debatách s ostatními politiky, kteří došli k závěru, že český a slovenský národ nemá v habsburské říši budoucnost, odchod T. G. Masaryka do zahraničí. Po svém odchodu do Itálie v prosinci 1914 měl Tomáš Garrigue Masaryk v plánu se vrátit, ale po zjištění, že mu hrozí zatčení, se definitivně rozhodl zůstat v emigraci a jeho úkolem se stalo přesvědčit zahraniční politiky, kteří stáli na straně Dohody, aby napomohli ke zničení habsburské říše a pomohli vytvořit

²⁰ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 282-283. ISBN 978-80-7380-257-8

²¹ SCHELLE, Karel. *Dějiny ústavního práva*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 87-88. ISBN 978-80-7478-998-4

²² KOZÁK, Jan Blahoslav. *T. G. Masaryk a vznik Washingtonské deklarace v říjnu 1918*. Praha: Melantrich, 1968, s. 11

samostatný československý stát. Masaryk si byl ovšem vědom, že pokud povede boje proti německo-rakouské politice sám proti všem, nemůže vyhrát. Podporu mu před jeho odjezdem vyjádřili již několikrát zmiňovaný Karel Kramář, Alois Rašín, Antonín Švehla, státoprávník Antonín Hajn, realista Přemysl Šámal, Josef Scheiner a další.²³

Tito představitelé založili tajný výbor nazývaný jako Maffie. Jako první stál v čele spolku mladý docent Edvard Beneš, po jehož emigraci se vedení ujal Přemysl Šámal. Spolek se stal velmi významný z hlediska jeho vlivu na českou domácí politiku. Hlavním cílem spolku Maffie bylo shromažďovat informace týkající se hospodářské, politické a vojenské situace v Rakousku, které byly dále předávány do zahraničí. Právě tato skupina politiků sehrála v následujících válečných letech podstatnou úlohu v domácím, tak také zahraničním odboji.²⁴

K posunu událostí došlo v květnu 1915, kdy T. G. Masaryk předložil svou koncepci, kterou jsem již zmiňovala v předcházející kapitole, pod názvem Nezávislé Čechy (Independent Bohemia) britskému ministrovi zahraničí E. Greyovi. Ve svém projevu poukázal na skutečnost, že čeští politikové jsou zastánci spolenectví mezi Ruskem a Velkou Británií. Tyto mocnosti by po svém vítězství měly následně umožnit, aby došlo k novému poválečnému uspořádání Evropy, ve kterém by došlo ke znovuoobnovení Polska, k vytvoření státu jihoslovanských a hlavně ke vzniku státu československého.

Velkou podporou Masaryka v zahraničí se staly české a slovenské krajanské organizace působící hlavně v USA a Rusku. Menší počet spojenců se vyskytoval také ve Francii, Švýcarsku a Velké Británii. Toto spolenectví Masarykovi poskytovalo oporu jak po stránce politické, morální a také finanční. Ze švýcarské Ženevy se Masaryk se v září roku 1915 přestěhoval do Londýna, ve kterém začal přednášet na jedné z univerzit. Odboj ve Francii vedl Beneš a ve Švýcarsku byl svěřen Sychravovi.²⁵

²³ GALANDAUER, Jan a kol. *O samostatný československý stát 1914-1918*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 17-19. ISBN 80-04-26140-X

²⁴ KADLECOVÁ, Marta et al. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. Vyd. 2., opravené. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1992, s. 4. ISBN 80-210-0450-9

²⁵ GALANDAUER, Jan a kol. *O samostatný československý stát 1914-1918*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 17-19. ISBN 80-04-26140-X

V roce 1914 se podařilo české menšině působící v Rusku, které bylo jednou ze zemí, kde se formovalo krajanské hnutí vůči Rakousku-Uhersku, předat ruské vládě a carovi pamětní list, ve kterém vyjádřili přání, aby došlo k užší spolupráci mezi Ruskem a českými zeměmi. Aktivita české menšiny v Rusku vedla také k založení oddílu známého pod názvem Česká družina. Jejím hlavním úkolem bylo plnit špionážní úkoly. Mezi další významnou organizaci, která byla v Rusku vybudována, můžeme zmínit Svaz československých spolků na Rusi.

Další zemí, kde se formovalo české a slovenské hnutí proti rakouské monarchii, byla Francie. Zde bylo založeno několik spolků. Jedná se například o československý spolek „Rovnost“, České národní sdružení, Národní radu obcí československých, do čela rady se postavil francouzský historik Ernest Denis. Významným spolkem, který byl ve Francii založen, byla rota Nazdar, díky které došlo k vítězství Francie v bitvě u Arasu.²⁶

Největšího úspěchu ovšem dosáhly české a slovenské organizace v USA. Působením Českého národního sdružení a Slovenské ligy, byla v říjnu 1915 sepsána tzv. Clevelandská dohoda.

Mezi požadavky této dohody patřily:

„a) Samostatnost historických zemí a Slovenska.

b) Spojení českého a slovenského národa ve federativním svazku států s úplnou národní autonomií Slovenska, s vlastním sněmem, s vlastní státní správou, úplnou kulturní svobodou, tedy i s plným právem užívání jazyka slovenského, vlastní správou finanční a politickou, se státním jazykem slovenským.

c) Volební právo: všeobecné, tajné a přímé.

d) Forma vlády: personální unie s demokratickým zřízením státu, podobně jako v Anglii.²⁷

Tato dohoda ovšem nebyla dohodovými státy přijata s velkým nadšením, protože vůbec nezapadala do poválečných plánů dohodových mocností, které plánovaly pouze oddělení od císařského Německa, nikoliv rozpad Rakouska-Uherska.²⁸

²⁶ SCHELLE, Karel. *Dějiny ústavního práva*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 81-82. ISBN 978-80-7478-998-4

²⁷ SCHELLE, Karel. *Dějiny českého ústavního práva*. Ostrava: Key Publishing, 2010. Právo (Key Publishing), s. 31. ISBN 978-80-7418-067-5

1.5.2 Československá národní rada

Obrovský zlom v tomto období přichází v roce 1915, ve kterém T. G. Masaryk spolu s Edvardem Benešem odjíždí do Paříže, kde založili Český zahraniční komitét. Vedoucí osobností se stává T. G. Masaryk. Dne 14. listopadu 1915 vydává komitét své první oficiální prohlášení, ve kterém deklarovali: „*Všechny české strany*“, *pravilo se zde, „domáhaly se samostatnosti národa posud v rámci Rakousko-Uherska: průběh bratrovražedné války a bezohledné násilí Vídně nutí nás domáhat se samostatnosti bez ohledu na Rakousko-Uhersko... zvrhlo se v pouhý nástroj dobytčiny Německa na východ, bez vlastního pozitivního cíle, neschopno vytvořit organicky státní celek rovnoprávných, svobodných a kulturně pokračujících národů.“*²⁹ Český komitét se stal centrem zahraničního odboje Čechů a Slováků. Teprve toto prohlášení odstartovalo konání emigrantské skupiny, která usilovala o vytvoření samostatného československého státu. Cílem Masaryka a jeho nejbližších spolupracovníků bylo prosadit se v politických kruzích dohodových mocností a otázku budoucího osudu českého a slovenského národa dostat na mezinárodní úroveň, kde bude řešena.³⁰

O rok později, tedy hovoříme o roku 1916, dochází k přejmenování Českého zahraničního komitétu na Českou národní radu. V okamžiku příchodu Milana Rastislava Štefánika, který byl zapáleným příznivcem samostatného československého státu, dochází k opětovné změně názvu, tentokrát na Československou národní radu a stává se vůdčím orgánem československého zahraničního odboje.

Milan Rastislav Štefánik byl také velmi významnou osobností protirakouského odboje. V roce 1915 zahájil spolupráci s T. G. Masarykem a Edvardem Benešem, které spojoval společný zájem, a to vytvoření samostatného československého státu, který vznikne po porážce habsburské monarchie na jejich troskách. Masaryk zastával pozici politického vůdce a ideologa, Beneš se projevil

²⁸ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 279. ISBN 978-80-7380-257-8

²⁹ GALANDAUER, Jan a kol. *O samostatný československý stát 1914-1918*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 19. ISBN 80-04-26140-X

³⁰ ČADA, Václav. *Vznik samostatného československa*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1988, s. 28-29

jako excelentní organizátor a propagátor. Tuto trojici doplnil Štefánik, známý diplomat a voják, který využil své pozice k získávání vlivných společenských kontaktů v dohodových zemích. Tito tři muži se stali legendami, které bojovaly za mezinárodní uznání a nezávislost našeho státu. Bez tohoto spojení bychom možná přestali úplně existovat a důkazy o existenci českého a slovenského národa by byly pouze historickou zmínkou.³¹

Nyní se vrátíme zpět k hlavnímu úkolu Československé národní rady, kterým bylo získat na svou stranu dohodové mocnosti a přesvědčit je o správnosti rozbití rakousko-uherské monarchie. Dále Československá národní posílala československou armádu ve formě legií do Francie a snažila se zorganizovat rozsáhlou organizovanou špionážní síť ve Vídni a v Čechách.

Vznik Československé národní rady vyvolal v Čechách a na Slovensku velkou vlnu nadšení, dokonce se jí dostalo i uznání ze strany českých a slovenských krajanských organizací, které působily v zahraničí. Ale pokud se podíváme, jak Československou národní radu vnímaly země dohodových mocností, zjistíme, že její pozice vůbec nebyla silná, neboť země Dohody neustále zastávaly názor na zachování Rakouska-Uherska.³² Československá národní rada musela vyvíjet neustálou aktivitu a přesvědčovat západní mocnosti o tom, že plány Německa, týkající se vytvoření nové střední Evropy ohrožují nejen pozici Francie, ale v ohrožení se nachází také Velká Británie.

V únoru 1915 T. G. Masaryk zasílá francouzské vládě prohlášení, ve kterém uvádí: „*Všeněmecká střední Evropa nebo nezávislé Čechy.*“³³ Podle jeho mínění existují dvě varianty řešení celé situace. První možností je ovládnutí celé střední Evropy Německem, které bude mít absolutní moc nad celým evropským kontinentem. Druhou variantou je vybudování nové střední Evropy a tím tak umožnit vznik nových a samostatných států.

³¹ GALANDAUER, Jan a kol. *O samostatný československý stát 1914-1918*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 20. ISBN 80-04-26140-X

³² KADLECOVÁ, Marta et al. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. Vyd. 2., opravené. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1992, s. 7. ISBN 80-210-0450-9

³³ GALANDAUER, Jan a kol. *O samostatný československý stát 1914-1918*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 23. ISBN 80-04-26140-X

Diplomatická činnost, kterou Masaryk vyvíjel, nebyla dle jeho názoru dostačující k získání mezinárodního uznání. Spolu s Benešem a Štefánikem přišli s myšlenkou vytvořit armádu, která bude bojovat ve válce za naši nezávislost a svobodu.³⁴ Zdroje uvádí, že ve válce po boku zemí Dohody bojovalo více než 145 000 českých a slovenských dobrovolníků. Většího úspěchu bylo dosaženo, když do vojenských cílů Dohody byl také převzat požadavek na osvobození československého národa.

1.6 Politická situace na jaře 1917

Konec roku 1916 byl pro politické představitele obdobím aktivním a přes počáteční pasivitu, kterou projevovali na začátku roku 1916, začínají vést nová jednání. Výsledkem jednání bylo 18. listopadu 1916 zřízení Národního výboru, jehož hlavním úkolem je spojit české politické strany a zastávat názory českého národa mimo půdu vídeňského parlamentu. Předsedou se stává K. Mattuš a jednatelem Antonín Švehla. Celý výbor měl 18 členů. Vedle Národního výboru byl zřízen Český svaz poslanecký. I přes počáteční ambice si ani jeden institut nedokázal zajistit podporu českého lidu.³⁵

Pád carismu v Rusku na jaře 1917 znamenal obrat v dosavadním válečném vývoji. Z Ruska se stává demokratická republika a celou Evropou se prohnal příval demokracie, který nenechal klidným ani habsburskou monarchii a otrásl absolutismem Rakouska-Uherska. Monarchie již nemohla pokračovat v nastolené vojenskobyrokratické diktatuře a musely být podniknuty kroky, které vedly ke zmírnění režimu. Dochází k uvolnění cenzury a k obnovení některých základních občanských práv. Této uvolněnější situace využívá česká a slovenská politická reprezentace. Veřejnost organizuje stávky a také demonstrace.

Dne 19. května 1917 je vydán Manifest českých spisovatelů, jehož cílem bylo vybídnout poslance, aby na zasedání vídeňského parlamentu prezentovali požadavek vytvoření československého státu. Manifest podepsalo 223 českých

³⁴ GALANDAUER, Jan a kol. *O samostatný československý stát 1914-1918*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 23. ISBN 80-04-26140-X

³⁵ KADLECOVÁ, Marta et al. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. Vyd. 2., opravené. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1992, s. 7-8. ISBN 80-210-0450-9

spisovatelů. O několik dní později poslanci vystupují s Manifestem na půdě vídeňského parlamentu. V prohlášení proklamují zrušení dualismu a spojení českého a slovenského národa. Prohlášení českých poslanců vyvolalo u většiny rakouských politiků vlnu vzdor. Nacionální politika Německa a Maďarska okamžitě zamítla možnost vytvoření československého státu a prohlášení bylo velmi razantně odmítnuto. Myšlenka spojení českého a slovenského národa v jednu zemi byla považována za revoluční.³⁶

Vývoj v letech 1917 – 1918 znamenal pro české země obrat v oblasti politické a společenské. Poválečná přestavba rakousko-uherské monarchie byla řadou politických zástupců zamítnuta. Českým programem zůstává i nadále idea nezávislosti a samostatnosti českých zemí.³⁷

³⁶ GALANDAUER, Jan a kol. *O samostatný československý stát 1914-1918*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 65-66. ISBN 80-04-26140-X

³⁷ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 284. ISBN 978-80-7380-257-8

2 Klíčový rok 1918

„Rok 1918 byl pro zahraniční Čechy a Slováky dobou velkých nadějí. Od května onoho roku byl T. G. Masaryk již v Americe. Politická situace ve Spojených státech se rychle měnila. Poměr oficiálních kruhů k českým a slovenským aspiracím zůstával však dlouho zdrženlivý. Českoslovenští vůdcové musili počítat s touto situací. Dlouho bylo nejisté, jak daleko mohou jít, aby neztratili podporu vlády Spojených států. Ale pak nastal obrat ve smýšlení v Bílém domě a ve Státním departmentu a náhlá podpora přišla právě z těchto míst.

Od léta roku 1918 byly pro českou a slovenskou věc okolnosti proměnlivé, naděje střídaly s napětím, rychle se měnily politické souvislosti, spád událostí se stále zrychloval a byl někdy dramatický jako na divadle.“³⁸

2.1 Pokračující činnost domácího odboje na počátku roku 1918

Předcházející dějinné události jako již zmiňovaný květnový Manifest českých spisovatelů, tak také Velká říjnová socialistická revoluce v Rusku se podstatným způsobem zasloužily o urychlení a upevnění slučovacích pokusů československé politiky na poli protihabsburské nadvlády. Výsledkem bylo přijetí tzv. Tříkrálové deklarace, ve které došlo k vyjádření požadavku ze strany českých politiků na sebeurčení našich národů.³⁹ Stupňující se odpor ze strany vídeňského parlamentu vůči českým poslancům podnítil řadu představitelů Českého svazu poslaneckého k daleko větší činnosti. Český svaz zareagoval na odmítnutí požadavku o svolání parlamentu povoláním „generálního sněmu všech českých poslanců“. V Obecním domě dne 6. ledna 1918 dochází k setkání poslanců z Čech, Moravy a Slezska, kteří schvalují Tříkrálovou deklaraci. Jejím autorem byl dr. Alois Rašín. V tomto dokumentu je vysloven požadavek samostatného českého a slovenského národa. Současně bylo požadováno připojení slovenských zemí k českým zemím. Tímto sjednocením dojde k vytvoření svrchovaného, demokratického a sociálně spravedlivého jednotného státu. Deklarace je projevem

³⁸ KOZÁK, Jan Blahoslav. *T. G. Masaryk a vznik Washingtonské deklarace v říjnu 1918*. Praha: Melantrich, 1968, s. 9

³⁹ ČADA, Václav. *Vznik samostatného československa*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1988, s. 35

radikalismu v české politice a dne 22. ledna 1918 byla označena ministerským předsedou Seidlerem za velezrádnou.⁴⁰

*„Národ náš se hlásí o tuto svou samostatnost, opíraje se o své historické právo státní a jsa všecek prodchnut vřelou touhou, aby ve svobodné soutěži s jinými národy svobodnými a ve svém státě svrchovaném, plnoprávném, demokratickém, sociálně spravedlivém i na rovnosti všeho občanstva vybudovaném a v hranicích historických zemí a sídel svých a své větve slovenské přispěti mohl k novému velkému rozvoji lidstva, založenému na volnosti a bratrství, přiznávaje v tomto státě národním menšinám plná, rovná práva národní“.*⁴¹

2.2 Poslední fáze československého zahraničního odboje

Cesta, kterou se československý zahraniční odboj vydal, týkající se myšlenky prosadit samostatný stát pro český a slovenský národ a rozbití habsburské monarchie se zdaleka neblížila svému konci. Zklamání přichází v okamžiku, kdy prezident W. Wilson přichází s prohlášením, ve kterém konstatuje, že Spojené státy americké si nepřejí „*Rakousko-uherskou říši nějak poškodit anebo přeskupit*“. Obdobný postoj zaujal i britský ministerský předseda Lloyd George, který sdělil, že „*rozbití Rakouska-Uherska není naším vojenským cílem*“.

Ke změně postojů týkající se otázek státoprávního uspořádání střední Evropy dochází na straně Dohody až v první polovině roku 1918. V Římě byl počátkem roku 1918 svolán tzv. kongres potlačovaných rakousko-uherských národů. Kongresu se účastnili zástupci zemí československých, polských, jihoslovanských či rumunských. Všechny tyto národy požadovaly samostatnost svého státu. Kladný postoj k samostatnosti těchto států zaujímá Itálie, Francie, Velká Británie či Spojené státy americké. Neustálé úsilí vynaložené československým zahraničním odbojem se tak po několika neúspěšných pokusech začíná příznivě vyvíjet pro budoucí osud českého a slovenského národa.

⁴⁰ KADLECOVÁ, Marta et al. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. Vyd. 2., opravené. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1992, s. 11. ISBN 80-210-0450-9

⁴¹ GALANDAUER, Jan a kol. *O samostatný československý stát 1914-1918*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 68. ISBN 80-04-26140-X

Dne 28. června 1918 Spojené státy americké ve svém vyjádření podporují myšlenku odpoutání slovanských národů od Rakousko-Uherské říše. O den později francouzská vláda připustila nárok československého národa na nezávislý a samostatný stát. Dále se Francie zaručila, že bude usilovat o to, aby byl zřízen československý stát, a Národní rada bude tvořit budoucí československou vládu. Velká Británie dne 9. srpna uznala československé legie za součást dohodových ozbrojených sil. Toto prohlášení včetně uznání Národní rady za budoucí vládu nově vzniklého státu vyjádřila v tzv. Balfourově deklaraci. Na počátku září byla podepsána mezi britskou vládou a Národní radou dohoda. Následně se k uznání Národní Rady připojují Spojené státy Americké, Japonsko, Francie a také Itálie.

O mezinárodní spolupráci států se T. G. Masaryk zmínil ještě před válkou a konstatoval, že „světová organizace znamená součinnost národů, znamená politiku skutečně světovou – a s tou musíme počítat, a hlavně s ní, ať bychom byli pod vládou tou nebo onou, a kdybychom dokonce již byli pod vládou docela svou.“⁴² Zároveň českou politiku označil za významnou součást politiky světové, která má na poli mezinárodních vztahů mezi státy nezastupitelnou úlohu. Vznik nového samostatného Československého státu je spojen s navázáním nových mezinárodních vztahů mezi státy.⁴³

K vyvrcholení několika měsíčního úsilí dochází v květnu roku 1918. V Pittsburgu se konalo jednání, kterého se jako zástupce Československé národní rady zúčastnil T. G. Masaryk, dalšími účastníky byl Svaz českých katolíků a Slovenska liga. Mezi reprezentanty těchto spolků byla podepsána dohoda, jejímž cílem je vytvoření již několikrát zmiňovaného samostatného československého státu. Tato dohoda je známá jako tzv. Pittsburská dohoda. Obsahem bylo rozhodnutí, že budoucí československý stát bude republikou a ústava bude vycházet ze základních demokratických principů. Otázky týkající se osudu Slovenska byly v dohodě vyřešeny také. Slovensko si ponechá slovenštinu jako úřední jazyk a zachován bude i sněm a soudy.

⁴² MASARYK, T. G. *Česká otázka. Naše nynější krize*. Praha: Svoboda, 1990, s. 223 In *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. VOJÁČEK, Ladislav, 2018, Praha: Wolters Kluwer

⁴³ VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie, s. 204. ISBN 978-80-7552-185-9

Po těchto událostech, které se během několika měsíců odehrály, můžeme s hrdostí konstatovat, že cesta kterou československý zahraniční odboj urazil, se blíží ke svému definitivnímu a úspěšnému konci.⁴⁴

⁴⁴ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 285-287. ISBN 978-80-7380-257-8

3 Vyhlášení československé samostatnosti

Od událostí, které se odehrály v první polovině roku 1918, nabrala druhá polovina roku rychlý spád. Po několika týdenních bojích začínají do Evropy postupovat ve stále větším množství vojska Spojených států amerických a rozpad Rakouska-Uherska pokračuje. Několik důležitých událostí probíhalo souběžně.⁴⁵

3.1 Vznik Národního výboru československého

V souvislosti s probíhající vnitřní krizí Rakouska-Uherska a jeho nastávající porážkou, si česká politická reprezentace uvědomila, že se musí připravit na budoucí očekávané změny. Mezi vrcholnými představiteli politických stran se konala dlouhá jednání. Každá z politických stran usilovala o vedoucí postavení v odbojovém a národně-osvobozeneckém hnutí. Výsledkem těchto jednání byla představa, která by vytvořila ze zástupců českých politických stran kolektivní orgán. Tento orgán bude představovat vrcholnou autoritu. Myšlenka byla zrealizována a dne 13. července byl reorganizován Československý národní výbor. Jedná se o politický orgán, který otevřeně podporoval Masarykovy zahraniční akce, které byly namířeny proti politice Rakouska-Uherska vůči Českým a Slovenským zemím a také výbor podporoval Masarykovu myšlenku nezávislého a samostatného československého státu. Činnost výboru byla nezákonná a ze strany rakouské vlády byl tolerován, protože válkou narušené Rakousko-Uhersko již bylo natolik slabé, aby Národní výbor rozpustilo. Výbor byl zastoupen pouze českými politickými stranami. Slovenští politici jeho členem nebyli. Složení Národního výboru bylo tvořeno podle výsledku voleb, které se konaly v roce 1911. Do role předsedy byl zvolen Karel Kramář, který byl představitelem České státoprávní demokracie. Místopředsedy byli zvoleni Antonín Švehla, který působil v agrární straně a Václav Klobučák, který byl členem Československé strany socialistické. František Soukup jako představitel sociální demokracie byl jednatelem.

⁴⁵ ČADA, Václav. *Vznik samostatného Československa*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1988, s. 39

13. července 1918 v Obecním domě v Praze, tedy v den ustavující schůze předstoupil Národní výbor před veřejnost s prohlášením, ve kterém konstatoval, jednotný záměr domácí české politiky s odbojem v zahraničí, představující totožnou myšlenku týkající se vytvoření samostatného československého státu.⁴⁶

3.2 Poslední historická etapa před vyhlášením československé samostatnosti

Za velmi důležitý historický mezník v našich dějinách můžeme považovat dle mého názoru zřízení již výše zmíněného Národního výboru československého. Jeho existence znamenala pro budoucí osud českého a slovenského národa naději. Naději na samostatný a nezávislý stát, který nebude součástí Rakouska-Uherska. Jeho vytvořením dochází ke sjednocení vizí jednotlivých politických stran, týkající se politického, hospodářského či sociálního uspořádání. Ovšem ani činnost Národního výboru se nevyhnula komplikacím, které nastaly na jeho cestě za nezávislostí. Rozpory probíhající uvnitř výboru se vztahovaly především k otázkám, zda bude stát kapitalistický či socialistický. Zda bude nutné uskutečnit hospodářskou či socialistickou reformu atd. Odpovědí na tyto otázky bylo dne 6. září 1918 zřízení Socialistické rady. Rada se stala oficiálním orgánem Národního výboru.⁴⁷

Nastávající říjnové události dostávají velice rychlý spád. Dne 14. října 1918 zorganizovala Socialistická rada generální stávkou. Jejím původním účelem byl protest proti vývozu potravin. Ovšem někteří socialističtí vůdci dodali stávce politický charakter. Pokusili se o převrat a vyhlásit lidovou republiku. Tento připravovaný pokus o převrat byl potlačen.⁴⁸

Pokus o převrat, který zrealizovaly socialistické strany, vnímám jako mocenský boj o převzetí vedoucí pozice ve státě. Tímto krokem byla navíc podlomena autorita Národního výboru jako vrcholného orgánu.

⁴⁶ GALANDAUER, Jan a kol. *O samostatný československý stát 1914-1918*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 71-73. ISBN 80-04-26140-X

⁴⁷ Tamtéž, s. 74

⁴⁸ KOZÁK, Jan Blahoslav. *T. G. Masaryk a vznik Washingtonské deklarace v říjnu 1918*. Praha: Melantrich, 1968, s. 45

Současně v ten samý den, tedy 14. října, oznámil ministr zahraničních věcí Edvard Beneš, že Československá národní rada v Paříži se mění na tzv. prozatímní československou vládu. Některé publikace toto prohlášení datují k 16. říjnu 1918. Ve skutečnosti bylo opravdu napsáno 14. října, ale velvyslanec Spojených států amerických působící ve Francii ji telegrafoval americkému státnímu sekretáři Lansingovi až o dva dny později.⁴⁹

Naproti tomu válkou zmítané Rakousko-Uhersko bylo nuceno vzhledem k jeho vojenským porážkám a rostoucímu revolučnímu napětí požádat země Dohody o příměří. Posledním pokusem Rakouska-Uherska o záchranu byl manifest, který byl zveřejněn 16. října 1918 a jehož autorem byl poslední rakouský císař Karel I. Na základě manifestu by Rakousko-Uhersko tvořilo tzv. „svaz svobodných národů“. Slovensko by i nadále tvořilo součást Uher a česká území, na kterých žili němečtí občané, měla být odejmuta. Národní výbor manifest nepřijal a vydání manifestu mělo spíše opačný účinek, tedy napomohl k rozpadu Rakouska-Uherska.⁵⁰

Dalším významným mezníkem na cestě za nezávislým a samostatným státem byl 17. říjen 1918. V tento den obdržel prezident Spojených států amerických W. Wilson přímo od T. G. Masaryka tzv. Washingtonskou deklaraci. O den později, tedy 18. října, došlo k slavnostnímu vyhlášení Washingtonské deklarace. Tento dokument byl vyvrcholením činnosti zahraničního odboje. Ovšem musím podotknout, že deklarace neobsahuje jenom potvrzení samostatného a nezávislého československého státu, ale zároveň její text zahrnuje odpověď W. Wilsona na mírovou žádost adresovanou Rakousku-Uhersku, ve které konstatuje, že rakouská vláda je povinna vést jednání přímo s československou vládou v Paříži. Na základě těchto skutečností, byl Národní výbor požádán císařem Karlem I., aby se část reprezentantů Národního výboru účastnila jednání, které se bude konat v Ženevě. Politická reprezentace vedená předsedou dr. Karlem Kramářem dostala od vídeňských orgánů povolení účastnit se jednání v Ženevě, na kterém se bude jednat o osudu budoucího státu. Z českých zástupců v čele s K. Kramářem se konference účastnili V. Klobáček, F. Staněk, G.

⁴⁹ KOZÁK, Jan Blahoslav. *T. G. Masaryk a vznik Washingtonské deklarace v říjnu 1918*. Praha: Melantrich, 1968, s. 45

⁵⁰ GALANDAUER, Jan a kol. *O samostatný československý stát 1914-1918*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 75. ISBN 80-04-26140-X

Habrman, A. Kalina, P. Šámal, J. Preiss a K. Svoboda. Po odjezdu delegace na jednání s E. Benešem do Ženevy, tvořilo vedení provizorního Národního výboru v Praze pět mužů, kteří se zapsali do dějin jako „Muži 28. října“. Do čela se postavil dr. Alois Rašín, který nahradil nepřítomného K. Kramáře, dále Jiří Stříbrný, místo Václava Klofáče, dalšími členy byli také dr. František Soukup, Antonín Švehla a MUDr. Vavrinec Šrobár, který zastupoval Slovensko. Šířící se revoluční lavina po Evropě nenechala zástupce Národního výboru v Praze, kteří se neúčastnili jednání v Ženevě chladnými. Jejich úkolem bylo připravit se na mocenský převrat, který se dal v průběhu několika nadcházejících dní očekávat. V neposlední řadě také začali budovat vlastní armádu, která byla tvořena českými vojáky.⁵¹

Dne 24. října 1918 byla zemím Dohody představena první československá vláda. Její pevné jádro tvořili Masaryk, Beneš a Štefánik.⁵²

O pár dní později zástupce Rakouska-Uherska, rakouský ministr zahraničí G. Andrassy přistoupil na podmínky určené prezidentem W. Wilsonem, jejichž splnění podmiňovalo jednání o příměří a zasílá 27. října 1918 prezidentovi Spojených států amerických nótu. Český národ si nótu vyložil jako kapitulaci Rakouska-Uherska a v ulicích začali lidé oslavovat nezávislost. V Praze propukla revoluce.⁵³

3.3 28. říjen 1918

O žádném jiném dni, než je 28. říjen se toho nikdy nenapsalo více. Tímto dnem se začíná psát nová etapa našeho československého státu. Jaký to byl ve skutečnosti den? Podle vyprávění pamětníků se jednalo o „*ponurý, mlhavý pondělek; pravšední den, ničím neoddělený ze šedivého pásma smutného*

⁵¹ ČADA, Václav. *Vznik samostatného Československa*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1988, s. 39

⁵² KADLECOVÁ, Marta et al. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. Vyd. 2., opravené. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1992, s. 15-16. ISBN 80-210-0450-9

⁵³ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. Přepracované vydání, v nakladatelství Leges vyd. 1 Praha: Leges 2010, s. 319. ISBN 978-80-87212-39-4.

pološera. Ulice poskytovaly obraz chmurného podzimního rána. Bylo kalné ráno velkého dne.“⁵⁴

28. říjen se právem řadí mezi nejvýznamnější státní svátek. Je to den, kdy došlo k vyhlášení samostatného československého státu. Opravdu byl vždy tento den považován za den, kdy vznikl československý stát? Nastává tedy otázka, ke kterému dni můžeme vznik československé republiky datovat. Názory autorů odborných literatur se v minulosti značně lišily. Touto problematikou se zabývala řada historiků. Ve svém výkladu bych ráda zmínila názor profesora Františka Weyra, který vysvětluje, že „na vznik československého státu se tedy můžeme dívat jako na vznik normativní konstrukce (toho, co „býti má“), který se vztahuje ke konkrétnímu okamžiku, jak to bylo vlastní normativnímu myšlení, nebo jako na společenský děj vedoucí ke vzniku sociálního tělesa označovaného jako stát (toho, co „je“). V normativním pohledu, který spojuje stát s jeho právním řádem, logicky splývá vznik státu se vznikem nového právního řádu. Pak je 28. říjen jako den vzniku československého státu nezpochybnitelný. Právě v tento den nový zákonodárce v prvním zákoně, který přijal, položil základ jeho právnímu řádu. Jelikož ale normových souborů existuje více: nejen platné vnitrostátní právo, ale například též náboženství, morálka či mezinárodní právo.⁵⁵ Za vznik státu, tedy řada právníků považuje až mezinárodní uznání ze strany jiných států. V této situaci se F. Weyr přiklání jako k nejvhodnějšímu normovému souboru k právu vnitrostátnímu.

Normativní teorie nám poskytuje výklad, kdy vzniká československý stát. Nastává ovšem problém, který tato teorie vyřešit nedokáže. V tento okamžik můžeme konstatovat, že na našem území se nachází československé státní orgány. Ale na druhou stranu nemůžeme říci, jakou mají působnost. Tím problémem je určení státních hranic. K vyřešení situace nepřispělo ani vytvoření německých provincií, které se začaly formovat v oblasti pohraničí, a jejich požadavkem bylo připojení k Německému Rakousku. Požadavku bylo vyhověno a provincie byly prohlášeny za rakouské. Tímto nastává řada nejasností, které je důležité vyřešit. Jedná se zejména o otázku, kterému státu přísluší území, na kterém se vytvořily

⁵⁴ KLÍMEK, Antonín. *Říjen 1918: vznik Československa*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 1998, s. 181. ISBN 80-85864-07-X.

⁵⁵ VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie, s. 12-14. ISBN 978-80-7552-185-9.

německé provincie, dále také, který právní řád je použitelný. Z těchto situací vyplývá, že musí být stanovena jednotná pravidla, která budou dodržována.⁵⁶

Rozdílný názor ohledně vzniku československého státu zastával také Karel Kramář, který za ono datum vzniku republiky považoval 14. listopad 1918, ve kterém jako ministerský předseda prohlásil, že český a slovenský národ již nechce být nadále součástí Habsburské říše.⁵⁷

Vedle normativní teorie se vyskytuje i jiný přístup, jehož cílem je také určit vznik republiky. Jedná se o přístup sociologický či sociální. Vznik republiky nelze datovat k jednomu dni, ale jedná se o dlouhodobější proces. Za prvopočátek můžeme považovat již Masarykovy návrhy z roku 1914, známé pod názvem Independent Bohemia, také sem můžeme zařadit Washingtonskou deklaraci a další dokumenty, vydávané za účelem vytvoření samostatného státu.⁵⁸

28. říjen byl den plný zvrátů. Jednou z událostí byla již zmiňovaná revoluce, která byla důsledkem šířících se zpráv ohledně mírových jednání. Druhou událostí byl „převrat“ zorganizovaný Národním výborem v Praze. Jeho cílem bylo převzetí politické moci ve státě. V momentě, kdy dorazí oficiální informace o kapitulaci Rakouska-Uherska, Národní výbor převezme moc ve státě a vyhlásí samostatný československý stát.⁵⁹

K prvnímu převzetí moci dochází na Obilním úřadě, kterého se účastnili A. Rašín, A. Švehla, J. Stříbrný a F. Soukup. Tito zástupci Národního výboru převzali správu tohoto úřadu do svých rukou. Další kroky Národního výboru směřovaly na pražské místodržitelství, na kterém také dochází k politickému převzetí moci Národním výborem.⁶⁰

Jak jsem již psala výše, příčinou revoluce bylo zveřejnění zmiňované Andrassyho nóty, který byla zpřístupněna veřejnosti na Václavském náměstí.

⁵⁶ Tamtéž, s. 13-14.

⁵⁷ SCHELLE, Karel. *Dějiny ústavního práva*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 97. ISBN 978-80-7478-998-4

⁵⁸ VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie, s. 14-15. ISBN 978-80-7552-185-9.

⁵⁹ Tamtéž, s. 25

⁶⁰ ČADA, Václav. *Vznik samostatného Československa*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1988, s. 44-45

Vedle nóty visel nápis: „PŘÍMĚŘÍ!“ Tímto došlo k vypuknutí revoluce v Praze. Na Václavském náměstí probíhaly oslavy konce monarchie. V této chvíli musí jednat Národní výbor tak, aby byla zajištěna bezpečnost státu, nedocházelo k násilným akcím, žádným střetům a zajistit zachování klidu a pořádku. Národní výbor vyzýval k poslušnosti občany prostřednictvím tisku.⁶¹ Učinil tak v součinnosti s deníkem, známý pod názvem Večer, v němž se psalo: „*Národní výbor ujímá se správy československého státu. Zachovejte klid, nečiňte násilností, poslechněte pokynů Národního výboru!*“⁶²

3.4 Vyhlášení československé samostatnosti

Národní výbor, který nyní jako jediný disponoval zákonodárnou a výkonnou mocí se stává ústředním orgánem. Plánované převzetí státní moci proběhlo bez násilí, což bylo také jedním ze záměrů Národního výboru. Onu situaci popisuje ve svých memoárech i jeden z vrcholných představitelů Národního výboru Alois Rašín: „*Když jsme přijeli z Malé Strany na Václavské náměstí, byla celá Praha vzhůru, všude vlály prapory, policejní strážníci měli již své čapky ozdobeny slovanskou trikolórou... Ohromnými zástupy lidí jeli jsme po Václavském náměstí dolů, poskytujícím obraz úplné národní svornosti. Po této cestě jsme se usnesli, že musíme za všech okolností sehnati kapely, které by procházely městem, aby nadšení lidu bylo svedeno do normálních kolejí a lid se vybouřil zpěvem vlasteneckých písní. Z obecního domu jsme telefonovali na radnici, aby byly zaopatřeny kapely. K jedné hodině hrály již kapely po městě. V té době také již sokolské stráže z předměstí byly staženy do Prahy, takže sokolové dělali pořádek a byli připraveni na převzetí stráže na vojenském velitelství. S dělnickými organizacemi bylo hned ráno vyjednááno, že dělnictvo práci nezastaví a že oslavu české samostatnosti provede následujícího dne ...*“⁶³

K večeru 28. října se konala schůze Národního výboru, který přijal dle návrhu A. Rašína historický zákon o zřízení samostatného československého státu

⁶¹ VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie, s. 27-28. ISBN 978-80-7552-185-9.

⁶² Večer, č. 243, 28. října

⁶³ Paměti dr. Aloise Rašína. Z otcových zápisků vydal dr. Ladislav Rašín. II. vydání, Praha 1929, s. 216

– zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. Národní výbor oficiálně vyhláší samostatný československý stát.⁶⁴

Národní výbor československý v onen slavný večer provolával:

„Lide československý! Tvůj odvěký sen se stal skutkem. Stát československý vstoupil dnešního dne v řadu samostatných, svobodných, kulturních států světa. Národní výbor, nadaný důvěrou veškerého lidu československého, přejal jako jediný a oprávněný a odpovědný činitel do svých rukou správu svého státu.

Lide československý! Vše, co podnikáš, podnikáš od tohoto okamžiku jako nový svobodný člen velké rodiny samostatných svobodných národů.

Novými činy v těchto chvílích zahajují se nové, bohdá slavné dějiny Tvoje.

Nezklameš očekávání celého kulturního světa, který se žehnáním na rtech vzpomíná Tvých slavných ději, jež vyvrcholily v nesmrtelné výkony československých legií na západním bojišti a na Sibiři. Celý svět sleduje Tvoje kroky do nového života, Tvůj vstup do země zaslíbené. Zachovej štít čistý, jako jej zachovalo Tvé národní vojsko: Československá legie. Buď si stále vědom, že jsi občanem českého státu nejen se všemi právy, nýbrž i povinnostmi.

Na počátku velikého díla ukládá Ti Národní výbor, ode dneška Tvá vláda, aby Tvé chování a Tvá radost byly důstojny velké chvíle nynější. Naši osvoboditelé Masaryk a Wilson nesmí býti zklamáni ve svém přesvědčení, že dobyli svobody lidu, který dovede sám sobě vládnouti, ni jediným rušivým činem nesmí býti zkaleny nynější veliké okamžiky, ni jediný z Vás nesmí se dopustiti ničeho, co by mohlo vrhnouti stín na čisté jméno národa.

Každý z Vás musí bezvýhradně šetřiti všeho, co jinému jest svato.

Svobody osobní, majetku soukromého nesmí býti dotčeno. Porobte se bezvýhradně rozkazu Národního výboru.

V Praze, dne 28. října 1918.

Za Národní výbor československý:

*Dr. Fr. Soukup v. r. Dr. Vavro Šrobár v. r. Antonín Švehla v. r. Jiří Stříbrný v. r.
JUDr. Al. Rašín v. r.*⁶⁵

⁶⁴ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. Přepřacované vydání, v nakladatelství Leges vyd. 1 Praha: Leges 2010, s. 319. ISBN 978-80-87212-39-4

⁶⁵ SCHELLE, Karel. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech. II. díl, Ústavní systém (1918-1938)*. Vyd. 1. v Brně: Masarykova univerzita, 1993. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně č. 61, s. 5. ISBN 80-210-0679-X

Ovšem situace, která v nově vzniklém státě panovala, nebyla vůbec jednoduchá. Válkou poznamenaný stát byl hospodářsky a sociálně slabý. Ačkoliv proběhlo převzetí moci nenásilným způsobem, činnost Národního výboru byla zaměřena zejména k zajištění pořádku a upevnění jeho postavení, které nebylo zrovna stabilní. Protagonisté převratu nedisponovali žádnými mocenskými prostředky, kterými by tak upevnili a potvrdili svoji autoritu. Situaci neprospívala ani absence státního aparátu, neexistující hranice státu a v neposlední řadě s koncem války také souvisí nedostatek potravin. Společenský neklid se stupňuje. I přes všechny tyto skutečnosti Národní výbor převzal státní moc a ujímá se moci zákonodárné a současně i výkonné. K upevnění pozice Národního výboru přispěl koncem října návrat politické delegace z ženevského jednání, ve kterém se země Dohody shodly na základních právních zásadách, na kterých bude vybudován nově vzniklý stát.⁶⁶

Až s přicházejícím listopadem nově vzniklý stát začíná „žít“ a státní aparát dostává konkrétní podobu. Jsou vytvářeny nové ústřední orgány Československé republiky. Národní výbor se prohlásil za Revoluční národní shromáždění a vyhlásil republikánskou formu státu. T. G. Masaryk byl Národním shromážděním prohlášen prvním československým prezidentem a předsedou první československé vlády se stává Karel Kramář. Dr. Edvard Beneš se stal ministrem zahraničí, ministerstvo národní obrany bylo svěřeno V. Klofáčovi, A. Švehla se stal ministrem vnitra, dr. A. Rašín se postavil do čela ministerstva financí, dr. V. Šrobár byl jmenován ministrem zdravotnictví a dalším významným ministrem vojenství byl M. R. Štefánik.⁶⁷

3.5 Martinská deklarace

Dále se velmi stručně podíváme, jak se situace vyvíjela na Slovensku. Pokud bychom porovnávali činnost politických reprezentací na území českých a slovenských zemí, zjistíme, že představitelé politických stran na Slovensku nebyli tak aktivní, jako politikové u nás. S nadcházejícím koncem Rakousko-Uherské

⁶⁶ HARNA, Josef; FIŠER, Rudolf. *Dějiny českých zemí II. Od poloviny 18. Století do vzniku České republiky*. Praha: Fortuna, 1998, s. 137-138. ISBN 80-7168-522-4

⁶⁷ ČADA, Václav. *Vznik samostatného Československa*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1988, s. 52-53.

říše a sílícímu odporu být i nadále součástí monarchie, přestávají být představitelé slovenských politických stran pasivní a začínají vyvíjet aktivitu, týkající se jejich budoucího osudu. Jejich prvním cílem bylo vytvoření Slovenské národní rady, která bude představovat vrcholný orgán. Dne 24. října 1918 byla ve slovenském tisku publikována pozvánka na zasedání Slovenské národní strany do Turčianského Sv. Martina. V průběhu několika dní zde probíhala jednání politiků z celého Slovenska. Výsledkem konference byl z pohledu historického velmi důležitý dokument, kterým slovenský národ připustil myšlenku, ve které by se stal součástí československého státu. Tento akt je známý jako Deklarace slovenského národa či jako Martinská deklarace, datována k 30. říjnu 1918. Deklarace prohlašovala, že slovenský národ je součástí jednotného česko-slovenského národa a požadovala „neomezené právo na sebeurčení na základě úplné nezávislosti“.⁶⁸

Teprve přijetím Martinské deklarace, dle mého názoru můžeme konstatovat, že proces vytvoření samostatného státu je dovršen až tímto aktem, který byl rozhodujícím pro vytvoření společného státu, ve kterém bude slovenský a český národ tvořit jeden stát.

⁶⁸ GALANDAUER, Jan a kol. *O samostatný československý stát 1914-1918*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992, s. 77-79. ISBN 80-04-26140-X

4 Recepční zákon – zákon č. 11/1918 Sb.

Po vylíčení historických událostí, které považuji dle mého názoru za důležitou součást mé diplomové práce a bez kterých by ani tato práce nevznikla, se dostávám k hlavnímu a tomu nejdůležitějšímu, čím se má diplomová práce zabývat. Teprve až podrobným studiem této problematiky jsem začala chápat jednotlivé souvislosti, které předcházely vyhlášení recepční normy. V následujících kapitolách se budu věnovat analýze recepčního zákona a samozřejmě také procesu sepsání jednoho z nejdůležitějších zákonů v našich dějinách.

4.1 První československý zákon

S blížícím se koncem války by se dalo předpokládat, že budou vrcholit přípravné práce spojené se vznikem samostatného československého státu. Ale opak je pravdou. Přípravný výbor reprezentovaný K. Kramářem, J. Preissem, A. Rašínem, J. Scheinerem, F. Pantůčkem a dalšími, jehož úkolem bylo vytvořit politický a hospodářský program byl ustanoven teprve v dubnu 1918. Podle neoficiálních zpráv měly být v září roku 1918 vytvořeny dva návrhy zákonů. Autorem prvního návrhu zákona, jehož účelem byla ochrana hospodářství a měny byl již zmiňovaný J. Preiss.

Provizorní ústavní listinou se měl stát druhý tzv. politický zákon označovaný jako zákon o „prozatímní vládě říše české“ vytvořený F. Pantůčkem. Tento zákon byl sestaven z 29 článků. Nově vzniklý stát ponese označení „Říše česká“. Z názvu se ovšem nedozvídáme, zda se bude jednat o republikánskou formu vlády či monarchii. To ani sám autor návrhu zákona nevěděl. O jakou státní formu se bude jednat, rozhodne teprve Národní shromáždění a Československá národní rada v Paříži. Provizorní ústava proklamuje zastupitelskou demokracii, která bude reprezentována Národním shromážděním, které vznikne z již existujícího Národního výboru. Hlavou České říše se stane prozatímní prezident⁶⁹ jmenovaný Národním výborem a Československou národní radou. Ústava také

⁶⁹ Jelikož prozatímní ústava uváděla prezidenta jako jeden ze státních orgánů, lze předpokládat, že se bude jednat o republikánskou formu vlády.

zavádí funkci náměstků, kteří budou oprávněni zastupovat prezidenta. Pravomoci moci výkonné, reprezentované vládou a prezidentem ústava blíže neobjasňovala. Vláda jako orgán moci výkonné byla tvořena ministerským předsedou a dvanácti ministry. Prozatímní ústava zde opět zavádí zastoupení jednotlivých ministrů tzv. státními tajemníky.

Národní shromáždění, zákonodárná komise a prozatímní státní prezident podle ústavy budou představovat zákonodárnou moc. Úkolem Národního shromáždění bude rozhodovat o tom, co bude upraveno zákonem a pověří vládu, aby vypracovala návrh zákona. V další fázi tohoto procesu se bude zákonodárná komise zabývat, zda je naplněn požadavek věcné, formální a odborné náležitosti návrhu zákona. V okamžiku, kdy zákonodárná komise odmítne návrh schválit, věc se postoupí prezidentovi s odůvodněním zamítnutí. Následně prezident informuje Národní shromáždění, které bude mít pravomoc projednávanou věc vrátit zpět zákonodárné komisi, pokud nesouhlasí s jejím stanoviskem a neshledalo důvody k zamítnutí. Komise již není oprávněna vyslovit nesouhlas s projednávanou věcí. Schválené zákony se následně předloží vládě, která jej potvrdí a posledním krokem je vyhlášení prezidentem. Celý proces je značně komplikovaný a mohl by vést ke zbytečným průtahům.

Ustanovení ústavy upravující soudní moc předpokládala převzetí rakouské a uherské organizace soudnictví. Mezi nové soudní instituce ústava řadí Nejvyšší a kasační soud a Nejvyšší správní soud. Naopak Ústavní soud vzniknout vůbec neměl.⁷⁰

Kromě návrhu prozatímní ústavy se Národní výbor musel vypořádat se stále existujícím platným právním řádem, který je pozůstatkem Rakousko-Uherské říše. Záležitost s právním dualismem by byla vyřešena přijetím platných rakouských a uherských norem. Převzetí zákonných norem se týkalo pouze ustanovení platných na našem území do 25. července 1914. Ostatní právní předpisy, vydávané po tomto datu až do 28. října 1918 byly prohlášeny za neplatné.⁷¹

⁷⁰ SCHELLE, Karel. *Dějiny ústavního práva*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 121-123. ISBN 978-80-7478-998-4

⁷¹ Tamtéž, s. 123

Ani jedna z variant návrhu zákona, předložená Národnímu výboru ke schválení nespĺňovala požadavek vysoké kvality, aby mohla být bezprostředně vyhlášena jako první československý zákon.

Tím zákonem, kterému náleží označení první československý zákon, se stal zákon č. 11/1918 Sb. z a n., o zřízení samostatného státu československého, který byl 28. října 1918 v Praze oficiálně vyhlášen na schůzi pléna Národního výboru.⁷²

4.1.1 Vznik textu zákona

Jelikož předchozí dva návrhy zákona připravované několik týdnů nespĺňovaly kritérium kvality, je velmi paradoxní, že tento požadavek naplnila předloha, připravená přes noc.

Podle dostupných zdrojů se uvádí, že text zákona byl opravdu sepsán v noci z 27. na 28. října 1918 Aloisem Rašínem. Toto rychlé a improvizované rozhodnutí Aloise Rašína vzniklo na základě nočního telefonátu z Vídně se sociálnědemokratickým poslancem Vlastimilem Tusarem, který vylíčil A. Rašínovi, že ve Vídni probíhají v nejvyšších politických a vojenských kruzích změny.⁷³ Zprávy o blížící se kapitulaci Rakouska-Uherska se šířily jako lavina a Národnímu výboru nezbylo nic jiného, než se na tuto blížící situaci připravit. Následně A. Rašín usedl za svůj psací stůl a na kus zažloutlého papíru napsal tužkou koncept prvního zákona.⁷⁴ Při psaní mu jako inspirace sloužil předchozí návrh politického zákona, sepsaného F. Pantůčkem. V brzkých hodinách ranních svolal A. Rašín ostatní členy Národního výboru a seznámil je s okolnostmi.

⁷² KADLECOVÁ, Marta et al. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. Vyd. 2., opravené. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1992, s. 17. ISBN 80-210-0450-9

⁷³ Zde se zdroje úplně neshodují v tvrzení, kdo jako první inicioval k napsání zákona.

⁷⁴ Objevují se i nepodložené informace, které tvrdí, že Alois Rašín napsal text zákona dokonce v pohostinském zařízení.

V nadcházejících hodinách se Národní výbor rozhodne počkat do okamžiku, kdy dorazí oficiální zpráva o kapitulaci Rakouska-Uherska a vyhlášení československého státu nebude bránit žádná překážka.⁷⁵

Při důkladném zkoumání literatury a různých svědectví není zcela jasné, kdo zákon schválil. Samotní aktéři se při líčení událostí z 28. října neshodují. Někdy je schválení přisuzováno předsednictvu Národního výboru a někteří autoři tvrdí, že zákon schválilo plénum Národního výboru. V Pamětech A. Rašína sepsané jeho synem se uvádí, že zákon byl přijat plenární schůzi.⁷⁶

K této problematice se ve své knize vyjádřil i František Soukup, který byl zároveň jedním z členů Národního výboru. Podle jeho slov se nejdříve sešlo předsednictvo Národního výboru, jehož úkolem byla analýza Rašínova návrhu zákona. Proběhla rozprava a A. Rašín upravil text zákona. Následně probíhala nová diskuze, tentokrát v plénu Národního výboru a zákon byl schválen a podepsán předsednictvem Národního výboru.⁷⁷

Předsednictvo Národního výboru, které podepsalo zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., bylo tvořeno pěti členy, kteří se zapsali do dějin jako „Muži 28. října“. Skupinu československých politiků, kteří se neúčastnili jednání na konferenci v Ženevě, tvořil Alois Rašín⁷⁸, Antonín Švehla⁷⁹, František Soukup⁸⁰, Jiří Stříbrný⁸¹ a posledním členem byl Vavro Šrobár⁸² jako jediný zástupce Slovenska.

⁷⁵ VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie, s. 27-28. ISBN 978-80-7552-185-9

⁷⁶ RAŠÍN, Ladislav. *Paměti Dr. Aloise Rašína*. Brno: Bonus, 1994, s. 216

⁷⁷ SOUKUP, František. *28. Říjen 1918. Předpoklady a vývoj našeho odboje domácího v československé revoluci za státní samostatnost národa. II*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství – Orbis, 1928, s. 1067-1068

⁷⁸ Alois Rašín byl český a československý politik a ekonom, autor textu prvního československého zákona. Národní hrdina, známý jako první československý ministr financí, který provedl měnovou reformu a zasloužil se o vytvoření samostatné československé měny.

⁷⁹ Antonín Švehla byl československý politik, ministr vnitra Československa a předseda tří československých vlád.

⁸⁰ František Soukup byl český sociálně-demokratický politik, novinář, publicista a právník. Zastával funkci poslance Říšské rady, Revolučního národního shromáždění a působil i jako senátor Národního shromáždění. V první československé vládě zastával funkci ministra spravedlnosti.

⁸¹ Jiří Stříbrný byl československý politik, novinář, majitel bulvárních novin, několikanásobný ministr, ale také jedna z nejkontroverznějších politických postav. V období druhé světové války se stal představitelem českého fašismu.

⁸² Vavro Šrobár byl slovenským lékařem, politikem a nejvýznamnější postavou slovenské politiky v Československu.

Dalším krokem bylo předání prvního československého zákona tisku a publikace ve Sbírce zákonů a nařízení.

4.1.2 Proč právě „recepční norma“

V preambuli tohoto zákona se vyskytuje konstatování, že „samostatný stát československý vstoupil v život“. Do role představitele československého národa a vykonavatele státní svrchovanosti se ustanovil sám Národní výbor. Zákon je tvořen pouze pěti články. Dle prvního článku má být určena forma státního zřízení Národním shromážděním, které ovšem ještě neexistovalo. Obsahem druhého a třetího článku je ustanovení, které ponechává prozatímně v platnosti veškeré zemské a celorakouské zákony a nařízení. Dále jsou Národnímu výboru podřízeny veškeré státní, krajské a samosprávné úřady. Dle čtvrtého článku nabývá zákon účinnosti 28. října 1918. Poslední a zároveň pátý článek ukládá Národnímu výboru povinnost provedení tohoto zákona.⁸³

Z důvodu zachování stability uvnitř nového státu, došlo k recipování rakouského a uherského státního aparátu a právního řádu do nově vytvořeného státního celku. Na základě tohoto procesu se pro zákon o zřízení samostatného státu československého setkáváme s označením „recepční norma“.⁸⁴

„Recepčním zákonem došlo tedy k převzetí rakouského a uherského právního řádu a rakouské a uherské veřejné správy. S hodnocením tohoto zákona přišel brzy sám jeho autor A. Rašín, když napsal, že „základním tímto zákonem mělo být zamezeno, aby nenastal bezprávní stav, aby se celá státní správa nezastavila a aby se 29. října pracovalo dále, jako by revoluce vůbec nebylo“. Vzhledem k značně odlišnému právnímu a správnímu vývoji v českých zemích a na Slovensku, byly recepčním zákonem tedy převzaty dva zcela jiné právní a správní systémy. V nově vzniklém státě se tak hned od počátku vytvořil stav, kdy vedle sebe začaly fungovat dva podstatně odlišné právní řády, tedy tzv. právní dualismus. I když autoři recepčního zákona slibovali, že se bude jednat o stav

⁸³ ZIMEK, Josef. *Ústavnost a český ústavní vývoj*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2003, s. 60-61. ISBN 80-210-3058-5

⁸⁴ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. Přepracované vydání, v nakladatelství Leges vyd. 1 Praha: Leges 2010, s. 319-320. ISBN 978-80-87212-39-4

*přechodný, jak další dvacetiletý vývoj ukázal, zejména v oblasti právního řádu, k unifikaci na celém území československého státu nedošlo a z provizoria se tak stal trvalý stav. Do čela veškerého politického dění v nově vzniklém státě se postavil Národní výbor, jenž měl být výrazem jednoty národa. Stal se ústředním orgánem se zákonodárnou a výkonnou mocí pro celý československý stát, kterou vykonával do 14. listopadu 1918.*⁸⁵

4.2 První československý zákon není tak úplně prvním zákonem

Mým úkolem je nyní zdůvodnit, proč recepční norma, označovaná jako první zákon československý, publikovaný ve Sbírce zákonů a nařízení nese označení č. 11/1918 Sb. z. a n. Vysvětlení je velice jednoduché.

V okamžiku, kdy vznikl nový státní útvar, museli představitelé Národního výboru, jež zastávali roli zákonodárce řešit otázku, zda bude zákonem č. 1/1918 Sb. z. a n. právně ošetřena existence státu či bude právně ošetřena existence Sbírky zákonů a nařízení. Zákonodárci zvolili druhou variantu a zákon č. 1/1918 Sb. z. a n., který byl účinný od 2. listopadu 1918, známý také jako tzv. publikační norma, upravující vyhlášení právních předpisů ve Sbírce zákonů a nařízení.⁸⁶ Publikační norma přitom odkazuje na nejstarší československý zákon.⁸⁷ Text tohoto zákona v ustanovení § 4 zní: „*Do této sbírky pojímají se dodatečně i zákona a nařízení národním výborem československým před vyhlášením tohoto zákona vydané. Jich účinnost se počítá však ode dne, kdy byly veřejně vyhlášeny. Den tento jest u každého takového zákona a nařízení udán.*“

Vydání zákona o vyhlášení zákonů a nařízení logicky předcházelo vyhlášení o zřízení samostatného státu československého dne 28. října 1918, kterého rovněž nabyl účinnosti.

⁸⁵ KADLECOVÁ, Marta et al. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. Vyd. 2., opravené. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1992, s. 18. ISBN 80-210-0450-9

⁸⁶ První, a přesto jedenáctý v pořadí. Několik zajímavostí k zákonu z 28. října 1918 | Právo21 – Časopis nové generace pro studenty, právníky i veřejnost. *Právo21 – Časopis nové generace pro studenty, právníky i veřejnost* [online]. Copyright © Masarykova univerzita [cit. 27. 02. 2019]. Dostupné z: <https://pravo21.online/domov-a-svet/prvni-a-presto-jedenacty-v-poradi-nekolik-zajimavosti-k-zakonu-z-28-rijna-1918>

⁸⁷ Zákon č. 1/1918 Sb. z. a n., jímž se upravuje vyhlášení zákonů a nařízení

Z pohledu Národního výboru nebylo důležité, aby Zákon o zřízení samostatného státu československého byl zařazen pod číslem 2, ihned za publikační normu. Z toho důvodu byl publikován ve Sbírce zákonů a nařízení až 6. listopadu 1918 pod označením 11/1918 Sb. z a n.

Pokud bychom vzali v úvahu formální hledisko, prvním československým zákonem by byl opravdu zákon, jímž se upravuje vyhlásování právních předpisů, publikovaný 2. listopadu 1918. Ovšem rozhodujícím hlediskem je nabytí účinnosti, kterou splňuje nepochybně zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., který byl provizorně zveřejněn v tisku a na plakátech. Oficiální publikace se konala až 6. listopadu 1918 ve Sbírce zákonů a nařízení.⁸⁸

Podoba prvního zákona o zřízení samostatného státu československého ve Sbírce zákonů a nařízení, která je veřejnosti prezentována jako původní a originální, vypadala následovně:

„Zákon ze dne 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého.

Číslo 11 Sbírky zákona a nařízení.

(Veřejně vyhlášen dne 28. října 1918.)

Samostatný stát československý vstoupil v život. Aby zachována byla souvislost dosavadního právního řádu se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu, nařizuje Národní výbor jménem československého národa jako vykonavatel státní svrchovanosti toto:

čl. 1. Státní formu československého státu určí Národní shromáždění ve srozumění s Československou Národní radou v Paříži. Orgánem jednomyslné vůle národa a také vykonavatelem státní svrchovanosti je Národní výbor;

čl. 2. Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti;

⁸⁸ První, a přesto jedenáctý v pořadí. Několik zajímavostí k zákonu z 28. října 1918 | Právo21 – Časopis nové generace pro studenty, právníky i veřejnost. *Právo21 – Časopis nové generace pro studenty, právníky i veřejnost* [online]. Copyright © Masarykova univerzita [cit. 27. 02. 2019]. Dostupné z: <https://pravo21.online/domov-a-svet/prvni-a-presto-jedenacty-v-poradi-nekolik-zajimavosti-k-zakonu-z-28-rijna-1918>

čl. 3. Všechny úřady samosprávné, státní a župní, ústavy státní, zemské i obecní jsou podřízeny Národnímu výboru a prozatím úřadují a jednají dle dosavadních platných zákonů a nařízení;

čl. 4. Zákon tento nabývá účinnosti dnešním dnem;

čl. 5. Národnímu výboru se ukládá, aby tento zákon provedl;

JUDr. Al. Rašín v. r.

Ant. Švehla v. r.

JUDr. Fr. Soukup v. r.

Jiří Stříbrný v. r.

*Dr. Vavro Šrobár v. r.*⁸⁹

4.3 Jeden zákon, více verzí

Jak jsem psala výše, oficiální verze nejstaršího zákona byla publikovaná ve Sbírce zákonů a nařízení, 2. listopadu 1918. Co je v tomto případě ovšem pozoruhodné, že variant prvního československého zákona existuje hned několik. Pokud bychom porovnali ručně psaný originál od A. Rašína s oficiální verzí, která byla publikována ve sbírce zákonů, zjistíme, že v textech se objevují určité odlišnosti. Daleko větší překvapení nás čeká, pokud bychom porovnali rukopis s texty publikovanými v Pražských novinách, Lidových novinách a také z věstníku Národní politiky. Na tuto skutečnost upozornil už dokonce sám E. Beneš. Ten upozornil na tři varianty zákona.⁹⁰ Ve skutečnosti jich existuje daleko více a podrobně si některé varianty pro představu vyložíme níže.

Otázkou zůstává, zda tento úkaz byl pouhou náhodou nebo spíše důsledkem nepozornosti tisku či samotní novináři úmyslně pozměnili slovosled a text přetvořili k obrazu svému.

⁸⁹ GRONSKÝ, Ján; HŘEBEJK, Jiří. *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa. I.*, 1918-1945. I. vyd., Praha: Karolinum, 1997, s. 27. ISBN 80-7184-458-6

⁹⁰ VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie, s. 6-7. ISBN 978-80-7552-185-9

V další části výkladu se nyní zaměřím na odlišnosti v jednotlivých textech zákona. První komparace se týká vlastnoručně sepsaného originálu Dr. Aloisem Rašínem, v porovnání s oficiálním textem publikovaným ve Sbírce zákonů a nařízení.

Originální text preambule napsané A. Rašínem zní následovně: „*Samostatný stát československý vstoupil v život zachovávána byla⁹¹ souvislost dosavadního právního řádu se stavem, novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu, Národní výbor jménem Československého národa jako vykonavatel státní svrchovanosti nařizuje.“⁹²*

V porovnání s textem zveřejněným ve Sbírce zákonů a nařízení se vyskytují tyto odlišnosti: „*Samostatný stát československý vstoupil v život. Aby zachována byla souvislost dosavadního právního řádu se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu, nařizuje Národní výbor jménem československého národa jako vykonavatel státní svrchovanosti toto.“⁹³*

Rozdílnosti se nevyskytují pouze v preambuli, ale nalezneme je také v jednotlivých člancích. V původní verzi byl čl. I sepsán takto: „*Státní formu československého státu určí Národní shromáždění s Československou Národní Radou v Paříži jako orgánové jednomyslné vůle národa. Než se tak stane vykonává státní svrchovanost Národní výbor.*“⁹⁴

Publikace ve Sbírce je opět odlišná: „*Orgánem jednomyslné vůle národa a také vykonavatelem státní svrchovanosti je Národní výbor.*“⁹⁵

Odchytky, které nejsou skoro vůbec na první pohled viditelné, jsou spojky. Místo spojky „a“ bylo použito „i“.

Poměrně podstatná odlišnost se vyskytuje v posledním článku zákona: „*Předsednictvu Národního výboru se ukládá, aby tento zákon provedlo.*“⁹⁶

Naproti tomu Sbírka zákonů a nařízení tuto povinnost ukládá Národnímu výboru.

⁹¹ Z důvodu lepší orientace v textu jsou odlišná slova podtrhnutá.

⁹² Citováno podle originálu in *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. VOJÁČEK, Ladislav, 2018, Praha: Wolters Kluwer

⁹³ Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého

⁹⁴ Citováno podle originálu in *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. VOJÁČEK, Ladislav, 2018, Praha: Wolters Kluwer

⁹⁵ Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého

⁹⁶ Citováno podle originálu in *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. VOJÁČEK, Ladislav, 2018, Praha: Wolters Kluwer

Druhá verze zákona o zřízení samostatného státu československého publikovaná v Lidových novinách, podstoupila taktéž určité změny. Preambule zveřejněná v Lidových novinách měla tuto podobu: „*Samostatný stát československý vstoupil v život. Zachována souvislost dosavadního řádu právního se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven nerušený přechod k novému státnímu životu. Národní výbor jménem československého národa jako výkonný státní svrchovaný orgán nařizuje.“⁹⁷ V dalších člancích zákona uveřejněné v Lidových novinách jsou odlišnosti nepatrné.*

Upravený první československý zákon vydaly i Pražské noviny. S další verzí přišla také Národní politika a recepční norma byla přeložena i do slovenského jazyka. Je zcela logické a nezpochybnitelné, že existence několika variant může být z hlediska výkladu zákona problematická. Jelikož obsahem právních norem jsou práva a povinnosti, jejich ustanovení by měla být natolik jasná, zřetelná a srozumitelná, aby jejich význam chápali i osoby bez právního vzdělání. K velkým komplikacím při výkladu zákona by došlo v okamžiku, kdy by bylo zasahováno do práv a povinností občanů. V tomto případě docházelo k textovým pochybnostem v oblasti pravomocí a působností státních orgánů.

4.4 Analýza jednotlivých článků zákona č. 11/1918 Sb. z. a n.

V další části výkladu se nyní zaměřím na vysvětlení jednotlivých článků zákona a mým cílem bude objasnit jejich význam. Jelikož verzí zákona je hned několik, v rámci výkladu budu vycházet z oficiální verze publikované ve Sbírce zákonů a nařízení.

4.4.1 Preambule

Preambule je slavnostním úvodem textu. Zpravidla vyjadřuje úmysl, záměr či smysl textu, který následuje za preambulí. Podává také vysvětlení důvodů, které vedly zákonodárce k vytvoření právní úpravy. Preambule jako slavnostní prohlášení nemá povahu právní normy, tedy normativní charakter. Většinou je

⁹⁷ Citováno podle *Ranní Lidové noviny*. V Brně v úterý 29. října 1918 in *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. VOJÁČEK, Ladislav, 2018, Praha: Wolters Kluwer

preambule součástí ústav, ale objevují se i v některých zákonech jako je tomu u recepčního zákona.

„Samostatný stát československý vstoupil v život. Aby zachována byla souvislost dosavadního právního řádu se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu, nařizuje Národní výbor jménem československého národa jako vykonavatel státní svrchovanosti toto:“⁹⁸

První věta preambule „*Samostatný stát československý vstoupil v život*“, je konstatováním. Podle právního historika prof. Ladislava Vojáčka nám tato věta dává možnost dívat se na 28. říjen 1918 z jiného pohledu. Jedná-li se o proklamaci stavu, který již existuje, preambule není právní normou a nastává otázka k zamyšlení, na základě čeho dochází k založení československého státu? Proč Národní výbor vyhlásil zákon o zřízení samostatného státu československého, když stát existuje? Událostí, ke kterým by se mohl vázat vznik státu, je několik. Jedná se zejména o vytvoření vlády v emigraci či uznání ze strany Dohodových zemí nebo již zmiňovaná Washingtonská deklarace. Pro účely tohoto výkladu považuji 28. říjen za den, kdy byl vyhlášen Československý stát. Otázkou zůstává, jak vznikl československý stát, když tak nebylo učiněno zákonem? Prof. Ladislav Vojáček nabízí hned několik odpovědí. Jako první možnost se nabízí prohlášení učiněné Národním výborem: „*Lide československý!*“, pokračující slovy „*Tvůj odvěký sen se stal skutkem*“. Ale i v této situaci již Národní výbor pokládal stát za existující. Další nabízející se možností je převzetí správy nad pražskými úřady Národním výborem. K tomu, aby vznikl nový stát a ten starý zaniknul, bylo zapotřebí, aby došlo k převzetí moci nad některým pražským úřadem. Ale kterým? I toto řešení není podle prof. Vojáčka tím správným. Jako nejméně pravděpodobnější se jeví varianta, že za vznikem nového státu stojí samotní Pražané. Aktivní podpora občanů je důležitá, ale pro vznik nového státu zcela nedostačující. Akceptovatelnou možností se jeví situace, ve které začal Národní výbor vystupovat jako zástupce nového a na habsburské monarchii nezávislého státu. Avšak všechny možnosti se do jisté míry podílely na vzniku nového československého státu.

⁹⁸ Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého

Pokud bude okamžik vzniku nového státu posuzovat právní normativista, tento úkol pro něj nebude vůbec obtížný. Normativisté spojují vznik státu se vznikem právního řádu. V Československu se tak stalo vyhlášením prvního československého zákona. Normativisté s proklamací „*československý stát vstoupil v život*“ nespojují vznik státu. Za klíčový moment považují okamžik, ve kterém se Národní výbor prohlásil za vykonavatele státní svrchovanosti, a tím položili základ pro vybudování právního řádu, jakožto normotvůrce.⁹⁹

Jak jsem již psala v úvodu této podkapitoly, jedním z cílů preambule je objasnit důvody vydání konkrétního zákona. „*Nerušeny přechod k novému státnímu životu*“ a „*aby nenastaly zmatky*“¹⁰⁰. Jedním z důvodů, proč Národní výbor vydal zákon, byla jeho snaha, aby v probíhající revoluci byl zachován klid, veřejný pořádek a zabránit právní nejistotě.¹⁰¹

4.4.2 Článek I.

*„Státní formu československého státu určí Národní shromáždění ve srozumění s Československou Národní radou v Paříži. Orgánem jednomyslné vůle národa a také vykonavatelem státní svrchovanosti je Národní výbor.“*¹⁰²

Od preambule, která nemá normativní charakter, se nyní dostávám k výkladu článku I., který již obsahuje dvě normativní věty. První část pojednává o státní formě nově vzniklého Československa, kterou určí zatím neexistující Národní shromáždění se souhlasem Československé národní rady a druhá část se týká prohlášení Národního výboru, ve kterém se sám označil za vykonavatele státní svrchovanosti a tímto se z Národního výboru stává nejvyšší státní orgán. Jak jsem již psala dříve, disponuje moci zákonodárnou a zároveň je představitelem moci výkonné.

I když se na první pohled může článek I. jevit jako velice stručný, jeho obsahem je státní forma, státní svrchovanost a také legitimita Národního výboru,

⁹⁹ VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie, s. 53-56. ISBN 978-80-7552-185-9

¹⁰⁰ Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého

¹⁰¹ VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie, s. 56. ISBN 978-80-7552-185-9

¹⁰² Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého

jako vykonavatele státní moci. Jedná se o tři velice důležité prvky, které jsou pro budování nového státu zcela zásadní.

Jelikož je Národní výbor zatím jediným orgánem státu, který je oprávněn vládnout a zároveň také disponuje rozhodovací pravomocí, jeho rozhodnutí jsou akceptována a je uznávám jako vládnoucí autorita, představuje článek I. legitimitu státní moci.

Pojmem státní svrchovanost označuje nezávislost státní moci. Suverénní stát není podřízený žádné jiné moci uvnitř státu. F. Weyr vymezuje státní svrchovanost jako „*zásadní neomezenost vládní moci státní, která není na žádné jiné moci závislá a proto původní*“.¹⁰³ Ovšem s rozvojem mezinárodní spolupráce mezi státy, dochází na základě mezinárodních smluv, které státy mezi sebou uzavírají či v rámci členství v mezinárodních organizacích k postupnému omezování státní svrchovanosti jinými státy nebo na základě závazků, ke kterým se stát zavázal.

V okamžiku, kdy došlo k vyhlášení zákona č. 11/1918 Sb. z. a n., ještě nebylo oficiálně rozhodnuto, jakou formu státního zřízení bude nově vzniklý stát mít. Úloha učinit rozhodnutí, zda nový stát bude republikou či monarchií byla přidělena Národnímu shromáždění v součinnosti s Československou národní radou. Důležité je ovšem poukázat na skutečnost, že Národní shromáždění ještě nevzniklo a Československá národní rada zanikla. Problém, který se z počátku jevil jako vážný, byl jednoduše vyřešen pomocí extenzivního výkladu konkrétního ustanovení, kterým byla zmocněna československá vláda v exilu, v čele s E. Benešem, který zároveň vedl jednání se zástupci Národního výboru.

Problém s Československou národní radou byl vyřešen. Nyní se představitelé Národního výboru museli vypořádat s otázkou neexistence Národního shromáždění. První československé Národní shromáždění, které je označováno jako Revoluční národní shromáždění, bylo vytvořeno na základě zákona č. 37/1918 Sb., o prozatímní ústavě, kterou přijal Národní výbor 13.

¹⁰³ Citováno podle WEYR, F. *Soustava československého práva státního*. Brno: Barvič & Novotný, 1921, s. 18 In *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. VOJÁČEK, Ladislav, 2018, Praha: Wolters Kluwer

listopadu 1918.¹⁰⁴ Národní shromáždění, které již mělo své postavení v prozatímní ústavě, vzniklo rozšířením Národního výboru a náleželo mu jedno z nejvyšších postavení mezi ostatními státními orgány.¹⁰⁵

I přesto, že zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n. bylo stanoveno Národnímu shromáždění, aby určil formu státního zřízení, neznámá, že do doby před 28. říjnem neexistovalo státní zřízení. V okamžiku, kdy se Národní výbor československý stal vykonavatelem státní svrchovanosti, bylo tímto krokem vytvořeno provizorní státní zřízení, v jehož čele stál Národní výbor.

Dne 13. listopadu 1918 zaniká provizorní forma republiky a prozatímní ústavou bylo stanoveno, že Československo se stává parlamentní republikou v čele s prezidentem.

4.4.3 Článek II.

„Veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti.“¹⁰⁶

Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., který je s ohledem na dobu a situaci, za které vznikl označovaný za velice zdařilý a kvalitní počín. Právní historik Zdeněk Kárník ohodnotil ustanovení článku II. slovy „*geniálně stručný a vyhýbavý*“.¹⁰⁷ Ale i takový zákon, může vykazovat určité nedostatky a být podroben kritice. Celý zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. je velice stručný a dle mého názoru by za současné vyspělosti našeho státu neměl šanci na úspěch.

Achillovou patou tohoto zákona je právě článek II., který stanovil, že dosavadní zákony a nařízení zůstávají v platnosti. Za existující Rakousko-Uherské říše bylo ovšem vydáváno velké množství právních předpisů, které za situace

¹⁰⁴ Zákon č. 37/1918 Sb., o prozatímní ústavě se stal první československou ústavou, která byla prozatímní a svým obsahem navázala na zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého

¹⁰⁵ VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie, s. 145-156. ISBN 978-80-7552-185-9

¹⁰⁶ Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého

¹⁰⁷ KARNÍK, Z. *České země v éře první republiky (1918-1938). I. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri, 2003, s. 35 In *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. VOJÁČEK, Ladislav, 2018, Praha: Wolters Kluwer

v nově vzniklém státě absolutně nemohly platit. Pro představu se jednalo například o zákony, které upravovaly a vztahovaly se k samotné Rakousko-Uherské monarchii či upravovaly poměry na císařském dvoře.

Dalším nedostatkem byl fakt, že pro Slovensko platilo i nadále právo uherské, pro které byly právní obyčeje i soudní precedenty významnou součástí právního řádu a ustanovení v článku II. „*zákony a nařízení*“ k této skutečnosti vůbec nepřihlíželo. Jelikož na území českých a slovenských zemí existovaly i jiné právní řády, jako byl rakouský či uherský, provázely recepci komplikace, které měly za následek roztržité právní úpravy.¹⁰⁸

Řada právních historiků považuje za zbytečné slovní spojení „*v prozatímní platnosti*“, které se jeví jako bezúčelné a sporné. Kritizováno bylo i spojení „*zůstávají v platnosti*“ a to z toho důvodu, že tyto zákony a nařízení v novém Československu nikdy v platnosti nebyly, tudíž nemohly zůstat v platnosti a v platnost byly pouze uvedeny.¹⁰⁹

Na druhou stranu nesmíme zapomínat na skutečnost, že celý zákon vznikl přes noc a autor textu A. Rašín si možná neuvědomil všechny následky. Otázkou zůstává, proč na následky nepoukázali právníci, kteří se účastnili jednání Národního výboru, na kterém se návrh zákona projednával a schvaloval.¹¹⁰ Ze všech zmíněných důvodů shledávám článek II. za ne příliš zdařilý a postrádající smysl.

Pro lepší pochopení významu samotného článku II., nesoucí označení recepční norma, je dle mého názoru přirovnání profesora Emila Svobody k lidskému tělu: „*Jako tělo lidské není možno ani myslitelné bez kostry, tak také stát nemůže ani vzniknouti, ani trvati bez vnitřní konstrukce, bez organizace právními řády. Tu velikou a složitou konstrukci právních řádů převzali jsme po*

¹⁰⁸ První, a přesto jedenáctý v pořadí. Několik zajímavostí k zákonu z 28. října 1918 | Právo21 – Časopis nové generace pro studenty, právníky i veřejnost. *Právo21 – Časopis nové generace pro studenty, právníky i veřejnost* [online]. Copyright © Masarykova univerzita [cit. 02. 03. 2019]. Dostupné z: <https://pravo21.online/domov-a-svet/prvni-a-presto-jedenacty-v-poradi-nekolik-zajimavosti-k-zakonu-z-28-rijna-1918>

¹⁰⁹ WEYR, F. *Soustava československého práva státního*. 2. vyd. Brno: Barvič & Novotný, 1924, s. 58

¹¹⁰ VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie, s. 162-164. ISBN 978-80-7552-185-9

státě habsburském, a to zákonem z 28. října 1918 č. 11 Sbírky zákon a nařízení. ¹¹¹ Lidské tělo je označení pro československý stát, kostrou je právní řád, který byl recipován, trup a údy tvoří recipovaný státní aparát a hlavu tvoří Národní výbor. Podle profesora Ladislava Vojáčka není toto lidské tělo symetrické. Jeho tvrzení spočívá v argumentaci, že „československý stát vznikl z území, na nichž platilo odlišné právo.“ ¹¹²

Procesem recepce, která je zrealizována v článku II., dochází k přijetí platných právních norem a tím dochází vytvoření stavu, kdy na území platí více právních řádů. Tato situace po skončení první světové války nebyla nijak neobvyklá. Potýkala se s ní řada států. Jednalo se především o země, které byly také součástí Rakousko-Uherské monarchie, jako například Polsko, Rumunsko, Rakousko, dnešní Srbsko, Chorvatsko i Slovinsko. Dokonce i Francie se stala zemí, která se musela vyrovnat s existencí více právních řádů. Každá země si zvolila odlišný způsob, jak se s recepcí vyrovnat. První zemí, která problém právních řádů vyřešila nejrychleji, bylo Rakousko.

Naproti tomu situace u nás byla velmi složitá a naděje na unifikaci právního řádu postupem času slábly. Recepcí došlo k přijetí rakouského i uherského práva. Na území českých a slovenských zemí tak vzniká právní dualismus. Situaci komplikuje fakt, že Rakousko-Uhersko bylo spolkovou zemí, ve které kromě Říšské rady, disponovaly zákonodárnou pravomocí i jednotlivé zemské sněmy, což přispělo k ještě větší právní roztříštěnosti.

Jak jsem psala výše, recepcí došlo k převzetí dvou právních řádů, které způsobily značné problémy i samotnému obyvatelstvu. Zásadním problémem byla nejistota, který právní řád bude ve věcech týkajících se uzavírání smluv, manželství, rozvodu, dědictví, vlastnictví, páčání trestné činnosti atd. použit. Problematické se staly recipované uherské předpisy, které byly psány v maďarštině a provedené překlady nebyly vždy spolehlivé. Jazyková bariéra komplikovala práci samotným ústředním orgánům, které neměly dostatek

¹¹¹ SVOBODA, E. Občan a stát. *Parlament. Revue věnovaná otázkám politickým a státním*. Roč. III/1923-1924, s. 179 In *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. VOJÁČEK, Ladislav, 2018, Praha: Wolters Kluwer

¹¹² VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie, s. 157-158. ISBN 978-80-7552-185-9

úředníků se znalostí uherského práva. Z toho důvodu byl zřízen specializovaný úřad, který se věnoval překladu uherských předpisů z maďarštiny.

Jedinou možností, která by vyřešila problémy s právním dualismem je unifikace československého právního řádu. K urychlení unifikace bylo zřízeno ministerstvo pro sjednocení zákonodárství a organizace správní. Běžně označováno jako ministerstvo unifikací. Prvním ministrem unifikací se stal Milan Hodža. Vlnu nadšení a naděje zanedlouho vystřídalo zklamání. Vytvoření jediného právního řádu, který bude platit jak na území českých a slovenských zemí se brzy ukázalo jako nereálné. Společným kompromisem se stala adaptace obou právních úprav, do jediného předpisu, který nahradí obě dosavadní právní úpravy. Tímto způsobem byly připravovány kodifikace jednotlivých právních odvětví, inspirované rakouským právním řádem. Ovšem očekávaný úspěch se nedostavil. Práce prováděné na kodifikacích komplikovaly politické rozpory a kritika za strany právních odborníků. Postupem doby snahy o unifikaci pominuly a československé státní orgány se s důsledky recepce vyrovnávaly až do roku 1950.

Na druhou stranu k poměrně rychlé unifikaci práva došlo v oblastech, které Československo získalo až mezinárodními mírovými smlouvami. Jednalo se o území Valticka, Vitorazska i Hlučínska.¹¹³

4.4.4 Článek III.

„Všechny úřady samosprávné, státní a župní, ústavy státní, zemské, okresní a zejména i obecní jsou podřízeny Národnímu výboru a prozatím úřadují a jednají dle dosavadních platných zákonů a nařízení.“¹¹⁴

Ustanovení článku III. zákona č. 11/1918 Sb. z. a n. konstatuje, které úřady jsou zachovány. Jelikož je ale převzetí rakouského a uherského právního řádu stanoveno již v čl. II., může se jevit čl. III. jako nepotřebný. Stěžejním u tohoto článku je ustanovení, že všechny orgány a ústavy se podřizují Národnímu výboru.

¹¹³ VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie, s. 182-184. ISBN 978-80-7552-185-9

¹¹⁴ Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého

Což ale vyplývá z čl. I., ve kterém se Národní výbor označil za vykonavatele státní svrchovanosti.

Právní úprava vnitřní organizace, činnosti a pravomoci československých ústředních orgánů byla do velké míry inspirována rakouskými právními předpisy.

Za zmínku stojí skutečnost, že zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. v žádném článku neupravuje moc soudní. Navzdory tomu, že soudní moc zákonem upravena nebyla, zůstala i nadále zachována činnost rakouské soudní soustavy na nižších stupních. Ústřední soudy a nové soudní instance byly zřízeny velmi rychle, ovšem unifikace soudnictví proběhla až o deset let později.

Převzetí uherských orgánů na Slovensku neproběhlo bez komplikací, jako tomu bylo u převzetí státního aparátu v českých zemích. Úsilí slovenských politických stran bylo Uhry pochopeno jako nežádoucí oddělení od uherských zemí a důsledkem byla perzekuční opatření proti osobám, které o separaci usilovaly.¹¹⁵

4.4.5 Článek IV.

„Zákon tento nabývá účinnosti dnešním dnem.“¹¹⁶

Oficiální verze zákona č. 11/1918 Sb. z. a n. publikovaná ve Sbírce zákona obsahuje pojem „účinnost“. Ovšem originální verze napsaná A. Rašínem uvádí *„zákon tento nabývá platnosti dnešním dnem.“* Vysvětlení, proč byly tyto dva v dnešní době zcela odlišné pojmy zaměňovány, je velice jednoduché. Autoři dřívějších zákonů nerozlišovali rozdíly mezi platností a účinností. Dle jejich mínění se právní předpis stává platným ve chvíli, kdy byl po schválení vyhlášen stanoveným způsobem. Z tohoto důvodu obsahovaly první československé zákony ve svých závěrečných ustanoveních použití platnosti namísto účinnosti.

¹¹⁵ VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie, s. 185-198. ISBN 978-80-7552-185-9

¹¹⁶ Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého

V současnosti je rozlišování pojmů platnost a účinnost neodmyslitelnou součástí při tvorbě a schvalování právních předpisů. Platnost právního předpisu začíná ve chvíli, kdy je publikován ve Sbírce zákonů. V okamžiku, kdy právní předpis nabyl účinnosti, je právně závazný a adresátům právního předpisu mohou vznikat práva či povinnosti. Účinnost nastává později než platnost, někdy je účinnost odložena dokonce i o několik let. Počátek účinnosti bývá zpravidla v právních předpisech stanoven. Pokud účinnost stanovena není, řídí se zákonnými pravidly. Může nastat situace, kdy se platnost s účinností překrývají.

Jiný pohled na platnost a účinnost zaujala řada normativních vědců. Právní historik F. Weyr zastával názor, že pojem účinnost do normativní teorie nepatří. Podle normativistů je právní norma platná nebo neplatná a v tom okamžiku není právní normou. Proto neodlišují rozdíly mezi platností a účinností. Normativisté stejně jako prvorepublikoví právníci spojovali pojem platnost a účinnost v jeden pojem „platnost“.¹¹⁷

4.4.6 Článek V.

„Národnímu výboru se ukládá, aby tento zákon provedl.“¹¹⁸

Následuje poslední článek zákona č. 11/1918 Sb. z. a n., který opět neoplývá obsáhlostí a stejně jako předchozí článek je tvořen jednou větou, ale i v této jedné větě je vyjádřena důležitost Národního výboru.

Národní výbor, jehož vzniku jsem se věnovala na začátku této diplomové práce, se postavil do čela domácí politické reprezentace našeho státu v okamžiku, kdy válka způsobila zejména evropským zemím velké ztráty a důsledkem války dochází ke změně poměrů v podstatě na celém světě.

V původním návrhu A. Rašína bylo provedením zákona č. 11/1918 Sb. z. a n. pověřeno předsednictvo Národního výboru. Konečná a oficiální verze

¹¹⁷ VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie, s. 199-201. ISBN 978-80-7552-185-9

¹¹⁸ Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého

publikovaná ve Sbírce zákonů a nařízení tuto úlohu ukládala Národnímu výboru jako celku.

Události po 28. říjnu se vyvíjely velmi rychle a Národní výbor se hroutil pod návalem práce. Zdaleka ne všechny kroky byly předem naplánované a promyšlené. Svědčí o tom i skutečnost, že po vyhlášení československého státu, se zasedání Národního výboru konala každý den. Po odjezdu části představitelů Národního výboru na jednání do Ženevy, tvořilo předsednictvo Národního výboru v Praze A. Rašín, zastupující předsedu K. Kramáře, dále V. Klofáč a J. Stříbrný. O pracovní vyčerpání Národního výboru svědčí i hojný výčet činností, které po převzetí moci vykonával. Jako jediný zákonodárný orgán v zemi vydával zákony a nařízení, ujímal se vedení úřadů, které byly recipovány, zároveň vytvářel i úřady nové. Do jeho činnosti patřilo zásobování obyvatelstva surovinami po válce, řídil armádu, reprezentoval československý stát na jednání s jinými zeměmi a jednou z nejdůležitějších aktivit byla příprava prozatímní ústavy.¹¹⁹

V prvních listopadových dnech a se stále se stupňující pracovní vyčerpání Národního výboru bylo jasné, že plnění veškerých úkolů není možné realizovat z pražského ústředí. Proto Národní výbor vydal pokyn, aby v okresech a obcích českých zemích byly zřízeny národní výbory, v jejichž pravomoci bude správa území zastupitelského nebo soudního okresu. Národní výbory tak od okamžiku svého vzniku plnily funkci mocenského a správního aparátu, do jejichž správy patřily záležitosti týkající se oblasti hospodářské, zásobování obyvatelstva, sociální či vojenské. Existence těchto národních výborů ovšem neměla dlouhého trvání. Počátkem prosince 1918 docházelo k jejich rušení.

Stejná situace se odehrávala také na Slovensku, kde nedocházelo k zakládání národních výborů, ale národních rad, které byly za svou činnost jako výkonné orgány odpovědné martinské Slovenské národní radě. Ani tyto národní rady neměly dlouhou životnost a v průběhu ledna 1919 byly hromadně rušeny.¹²⁰

¹¹⁹ VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie, s. 203-227. ISBN 978-80-7552-185-9

¹²⁰ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 295. ISBN 978-80-7380-257-8

Jelikož komunikace mezi pražským Národním výborem a moravskými zeměmi probíhala složitě, bylo nutné zabezpečit situaci jak na Moravě tak také ve Slezsku. Z toho důvodu vznikly v Brně a Slezské Ostravě zemské národní výbory, které měly své opodstatnění, ale zaujímaly odlišné postavení než pražský Národní výbor. Představitelé brněnského zemského výboru iniciativně převzali situaci do svých rukou a začali jednat nezávisle, bez ohledu na strategii vyvíjenou Národním výborem. Vzájemné vztahy mezi těmito výbory byly dokonce počátkem listopadu projednávány na zasedání Národního výboru. Existence moravských zemských národních výborů nebyla nikde upravena a pražský Národní výbor konstatoval, že tyto výbory jsou mu podřízeny.

Situace na Moravě byla počátkem listopadu vyřešena na plenárním zasedání Národního výboru, který se usnesl na zřízení Moravsko-slezské kanceláře, která bude Národnímu výboru pravidelně podávat zprávy o situaci v moravských a slezských zemích. Do tohoto úřadu se postavil Karel Engliš a kancelář se tak stala významnou spojkou Národního výboru v moravských a slezských zemích. I na Slovensku měl Národní výbor své ústředí, o jehož zřízení se zasloužil V. Šrobár, který pak stál v čele tohoto úřadu.

Národní výbor během poměrně krátké doby, kdy působil jako orgán moci zákonodárné a výkonné odvedl obdivuhodný výkon. V průběhu tří týdnů vydal 17 zákonů a 23 nařízení. Jeho cílem bylo vybudování fungujícího státního aparátu. Vybudované ústřední orgány, jako orgány specializované, nahradí Národní výbor. Své působení v roli zákonodárce Národní výbor dovršil dne 13. listopadu vydáním zákona č. 37/1918 Sb. z. a n., o prozatímní ústavě.¹²¹

Již v prvních dnech existence nového československého státu bylo jasné, že představitele Národního výboru nečeká lehký úkol. Bylo to období plné nečekaných zvrátů, náročných situací, dlouhého vyjednávání a také zmatků. Ale co je dle mého mínění nejobdivuhodnější, je odhodlání. Odhodlání, které prokázala „skupina“ mužů v čele s T. G. Masarykem. Byly to osobnosti, kterým nebyl osud českého a slovenského národa lhostejný a jejichž z počátku ne příliš reálné myšlenky o budoucím československém státu se staly skutečností

¹²¹ VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie, s. 224-226. ISBN 978-80-7552-185-9

5 Prozatímní ústava a další zákony

5.1 Prozatímní ústava

Před Národním výborem stál jeden z nejdůležitějších úkolů a to v co nejkratší době připravit a schválit ústavu. Dne 8. listopadu 1918 byl ústavní výbor pověřen, aby připravil návrh ústavy. Tvůrcem prozatímní ústavy se stal JUDr. A. Meissner, který vypracoval návrh za několik málo dní. Členové Národního výboru ovšem počítali s tím, že ústava bude platit pouze několik týdnů či měsíců, z toho důvodu se označuje jako prozatímní ústava a požadavky na její kvalitu nebyly nikterak vysoké.

Sociální demokrat A. Meissner nejdříve se svým návrhem předstoupil před komisi Národního výboru, aby byly projednány případné připomínky a ústava vyhovovala politickým představám Národního výboru. Původní návrh ústavy A. Meissnera počítal s existencí vladařské rady, jako orgánu moci výkonné. Osnovu, kterou A. Meissner předložil komisi, se zdála představitelům Národního výboru jako nedostatečná a v některých věcech ne příliš proveditelná a musela být přepracovaná.

Dne 13. listopadu 1918 přijal Národní výbor prozatímní ústavu inspirovanou podle francouzského vzoru jako zákon č. 37/1918 Sb. z. a n. Tímto aktem Národní výbor ukončil svoji činnost a přestal fungovat. Prozatímní ústava byla tvořena 21 paragrafy rozdělených do 4 oddílů a zakládala existenci tří nejvyšších orgánů, kterými bylo Národní shromáždění, prezident republiky a vláda.¹²²

Revoluční národní shromáždění, které vzniklo rozšířením Národního výboru, jako nejvyšší zákonodárný orgán bylo tvořeno 256 členy, zvolenými podle posledních výsledků voleb konaných v roce 1911 do Říšské rady. Revoluční národní shromáždění vykonávalo zákonodárnou moc na celém území státu a mělo kontrolní pravomoc nad mocí výkonnou.

¹²² SCHELLE, Karel. *Dějiny českého ústavního práva*. Ostrava: Key Publishing, 2010. Právo (Key Publishing), s. 51-54. ISBN 978-80-7418-067-5

Hlavou státu byl prezident zvolený Revolučním národním shromážděním. V době nepřítomnosti prezidenta jej zastupovala vláda. Prezident zastupoval stát navenek, byl vrchním velitelem ozbrojených sil, jmenoval vyšší státní úředníky a důstojníky, přijímal vyslance, měl právo milosti a právo udělovat amnestii.¹²³

Vládě náležela výkonná a nařizovací pravomoc. Její počet členů prozatímní ústava stanovila na 17. Členy vlády volilo Revoluční národní shromáždění, jemuž byla vláda za svou činnost odpovědna, a Národní shromáždění mohlo vládě vyslovit nedůvěru. Do pravomoci vlády patřilo také vydávání nařízení. Předsedou prozatímní vlády byl zvolen Karel Kramář. Ministrem zahraničí se stal Dr. Edvard Beneš, Antonín Švehla byl jmenován ministrem vnitra, finance spravoval Alois Rašín, ministrem vojenství se stal Milan R. Štefánik a ministrem pro správu Slovenska byl zvolen Vavro Šrobár.¹²⁴

Nejsilnější postavení z vyjmenovaných státních orgánů zastávalo Revoluční národní shromáždění. Naopak nejslabší pravomoc náležela prezidentu republiky. Vláda byla ve své činnosti a jejím personálním složení podřízena Národnímu shromáždění.

Následující den po vyhlášení prozatímní ústavy, tedy 14. listopadu 1918 zahájilo Revoluční národní shromáždění svoji činnost. Předsedou se stal sociální demokrat František Tomášek. Na jeho prvním zasedání bylo vydáno prohlášení, které zbavilo habsburskou dynastii veškerých právních nároků, týkajících se českých zemí, dále byla vyhlášena republikánská forma státu. Prvním prezidentem Československé republiky byl zvolen T. G. Masaryk.¹²⁵

I když byla prozatímní ústava považována za dočasnou, došlo ke dvěma důležitým novelizacím. První novelizací byl zákon č. 138/1919 Sb. z 11. března 1919, kterým došlo k navýšení počtu poslanců Národního shromáždění z 256 na 270 poslanců. Navýšení se týkalo pouze slovenských poslanců, kteří měli výhrady k jejich menšinovému zastoupení v Národním shromáždění.

¹²³ KADLECOVÁ, Marta et al. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. Vyd. 2., opravené. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1992, s. 34-37. ISBN 80-210-0450-9

¹²⁴ KÁRNÍK, Z. *České země v éře první republiky (1918 – 1938)*. Díl první: *Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929)*. Praha: Libri, 2003, s. 118 – 119. ISBN 80-7277-195-7

¹²⁵ SCHELLE, Karel. *Dějiny českého ústavního práva*. Ostrava: Key Publishing, 2010. Právo (Key Publishing), s. 51-53. ISBN 978-80-7418-067-5

K podstatně výraznějším změnám došlo druhou novelizací ústavy zákonem č. 271/1919 Sb. z 23. května 1919. Tímto zákonem byla posílena pravomoc prezidenta, který byl nejslabším článkem soustavy státních orgánů. Jeho novými pravomocemi byla možnost jmenovat a odvolávat členy vlády namísto Národního shromáždění, přítomnost na schůzích vlády byla jeho právem. Prezident republiky mohl navíc předsedat zasedání vlády. Další novinkou byla pravomoc prezidenta republiky sjednávat a ratifikovat mezinárodní smlouvy. Prezidentovo právo veta bylo prodlouženo z 8 na 14 dní, ve kterých byl oprávněn vrátit zákon i s připomínkami.

Ústavní novely měly za následek oslabení pravomocí doposud dominantního Revolučního národního shromáždění a posílení pravomocí moci výkonné, zejména prezidenta republiky.

Jednou z výraznějších nedokonalostí prozatímní ústavy je stanovení formy státního zřízení, kterému v ústavě není věnována pozornost. Logickým zdůvodněním, že nově vzniklý stát je republikou, vyplývá z ustanovení „o prezidentu republiky“ a také ustanovení § 13: „rozsudky a nálezy ústavního soudu se vyhláší jménem republiky“.¹²⁶

Problematika prozatímní ústavy by ovšem mohla být samostatným tématem diplomové práce a z toho důvodu jsem se snažila popsat a zaměřit na nejdůležitější věci, jelikož prozatímní ústava je dle mého názoru logickým pokračovatelem toho, co bylo zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého ustanoveno.

5.2 Další zákony

S vyhlášením prozatímní ústavy souviselo vydávání řady dalších zákonů. Za zmínku stojí dva zákony, které byly přijaty ještě před vyhlášením prozatímní ústavy. V první řadě se jedná o zákon č. 35/1918 Sb., o osobní nedotknutelnosti členů Národního shromáždění a druhým zákonem je zákon č. 36/1918 Sb. o jednacím řádu Národního shromáždění.

¹²⁶ SCHELLE, Karel. *Dějiny českého ústavního práva*. Ostrava: Key Publishing, 2010. Právo (Key Publishing), s. 52-53. ISBN 978-80-7418-067-5

Po přijetí prozatímní ústavy opět pokračovalo početné vydávání zákonů. Jednalo se především o zákony, kterými se dotvářela existence ústředních orgánů. Jako tomu bylo u zákona č. 2/1918 Sb., jímž bylo zřízeno 12 nejvyšších správních úřadů. Následně rozhodnutím vlády byly tyto správní úřady přejmenovány na příslušná ministerstva. Dalším z mnoha zákonů byl zákon č. 3/1918 Sb. o nejvyšším správním soudu.¹²⁷

¹²⁷ KADLECOVÁ, Marta et al. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. Vyd. 2., opravené. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1992, s. 34-37. ISBN 80-210-0450-9

6 Poválečný vývoj

Řada evropských mocností byla válkou silně oslabena. Konec války znamenal nejvíce poražené Německo a bývalá mocnost Rakousko-Uherská říše, podlehla vojenskému neúspěchu a nedokázala již čelit vnitřním nepokojům uvnitř říše a dochází k jejímu rozpadu.

Konec války sebou také přinesl sociální napětí, nepokoje, lidé se bouřili a docházelo k rabování kvůli nedostatku jídla. S těmito problémy se Národní výbor musel vypořádat po celou dobu své existence. Národní výbor se snažil svou činností snižovat vysokou nezaměstnanost a zajistit zásobování potravinami pro strádající lid. Za tímto účelem bylo dne 5. listopadu 1918 na schůzi Národního shromáždění vydáno nařízení č. 20/1918 Sb. z. a n., které zřizovalo úřad pro výživu lidu. Postupem času se z tohoto úřadu stalo ministerstvo pro zásobování lidu. Mezi další nařízení Národního výboru patří také č. 25/1918 Sb. z. a n., jímž byla zřízena pivovarská komise. Tato nařízení, která Národní výbor vydával, měla za cíl zlepšit sociální situaci obyvatelstva, zabezpečit pravidelné přísuny potravin a surovin a hlavně zajistit ekonomickou stabilitu nově vzniklého státu.¹²⁸

6.1 Vymezení hranic Československé republiky

Počátek existence Československého státu je z právního hlediska datován k 28. říjnu 1918, ale hranice nově vzniklého státu nebyly zdaleka vymezeny. Samotný zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. o stanovení hranic Československého státu mlčí.

Nově zformovanou vládu a Národní shromáždění čekal nelehký úkol. Museli definitivně vyřešit otázku státních hranic nového Československého státu. V území pohraničních oblastí Čech, Moravy a Slezska se začaly vytvářet německé správní provincie – Deutschböhmen, Sudetenland, Deutschsüdmähren a Böhmerwaldgau. Zástupci těchto provincií rezolutně odmítali připojení k nově vzniklému státu. Tyto provincie s německým obyvatelstvem vytvořily vlastní místní sněhy a měly se stát součástí německého Rakouska či dokonce Německa.

¹²⁸ VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie, s. 224-226. ISBN 978-80-7552-185-9

Československá vláda odmítala připustit odtržení těchto provincií od nově vzniklého státu. Své tvrzení podložila stanoviskem zemí Dohody, o které se na jednání v Paříži zasloužil E. Beneš. V prosinci 1918 dochází k vyostření situace v pohraničí a československá vojska obsazují území provincií. Následkem revolučního hnutí v Německu a Rakousku, rostoucími zásobovacími problémy byly nuceny tyto provincie kapitulovat.¹²⁹

K dalšímu sporu týkající se státních hranic dochází na počátku roku 1919 mezi československou a polskou vládou o území bývalého těšínského knížectví, jež bylo součástí zemí Koruny české. Následný vojenský konflikt o toto území byl ukončen zásahem zemí Dohody.¹³⁰

O něco komplikovanější situace se odehrávala na Slovensku. I po vyhlášení samostatného Československa a přijetí Martinské deklarace se začaly počátkem listopadu uherské orgány, v jejichž rukou se i nadále nacházela politická a vojenská moc, prohlašovat za nově vzniklý maďarský stát. V tomto okamžiku ještě Národní výbor a následně československá vláda poslali na Slovensko vojenské jednotky. Maďarské vojsko bylo ovšem silnější. K vyřešení situace nepříspěla ani dohoda o příměří mezi maďarským hrabětem Mihályem Károlyim a francouzským generálem Franchetem d'Espreyem v Bělehradě, která zaručovala Maďarsku správu Slovenska až do mírové konference v Paříži.¹³¹

6.1.1 Pařížská mírová konference

Pařížská mírová konference byla zahájena vítězi první světové války 18. ledna 1919 a trvala až do 20. ledna 1920. Na této konferenci byly uzavírány mírové smlouvy s poraženými státy a rozhodovalo se o poválečném uspořádání Evropy. Rozhodující slovo náleželo vítězným zemím, jako bylo USA, Velká Británie, Francie, Itálie a Japonsko.¹³²

¹²⁹ ČADA, Václav. *Vznik samostatného Československa*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1988, s. 52-53

¹³⁰ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. Přepřacované vydání, v nakladatelství Leges vyd. 1 Praha: Leges 2010, s. 327-328. ISBN 978-80-87212-39-4

¹³¹ ČADA, Václav. *Vznik samostatného Československa*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1988, s. 52-53

¹³² MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. Přepřacované vydání, v nakladatelství Leges vyd. 1 Praha: Leges 2010, s. 327-328. ISBN 978-80-87212-39-4

Zástupci Československa na pařížské mírové konferenci byli Karel Kramář, ministerský předseda a ministr zahraničních věcí Edvard Beneš, který v Paříži předložil obsáhlý soubor obsahující územní požadavky Československa. Obsahem dokumentu byly nároky na území Čech, Moravy, Slezska včetně Těšínska. Dalším požadavkem bylo posunutí hranice, která dělí Slovensko a Maďarsko směrem dolů k jihu. V neposlední řadě také dokumentace obsahovala požadavek k připojení Podkarpatské Rusi k československému území, návrh na připojení oblasti Vitorazska a Valticka k hranici s Rakouskem a oblast Kladska, Hlučínska a Hlubčicka na hranici s Německem. Ovšem ne všechny požadavky byly schváleny.¹³³

6.1.2 Mezinárodní smlouvy o stanovení hranic ČSR

V roce 1919 byla uzavřena Versailleská smlouva, která upravovala hranice s Německem. Hranice byly určeny s ohledem na historické hranice zemí Koruny české. Saint-germainská smlouva, taktéž z roku 1919, která garantovala hranice s Rakouskem. Po dlouhém a náročném vyjednávání v Paříži se nakonec podařilo přimět země Dohody, aby vymezili neexistující hranice mezi Slovenskem a Maďarskem. Tato hranice je upravena v Trianonské smlouvě, uzavřené v roce 1920. Hranice s Rumunskem a Polskem byly stanoveny ve smlouvě Sèvreské smlouvě, kterou ovšem Polsko neratifikovalo. Následující spory, které probíhaly mezi Československem a Polskem o území Těšínska, Oravy a Spiše byly vyřešeny v letech 1920 a 1924 na konferenci velvyslanců. Další významnou mezinárodní smlouvou, kterou došlo k připojení Podkarpatské Rusi k Československé republice, byla malá saint-germainská dohoda, uzavřená roku 1919.¹³⁴

V době, kdy probíhala jednání o státních hranicích, ani členové Národního výboru nedokázali odhadnout, do jaké míry bude určení hranic odpovídat historickému uspořádání. Stejně tak se nedalo předpokládat připojení

¹³³ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 299-300. ISBN 978-80-7380-257-8

¹³⁴ KADLECOVÁ, Marta et al. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. Vyd. 2., opravené. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1992, s. 48-50. ISBN 80-210-0450-9

Podkarpatské Rusi k Československé republice a dále spory o oblast Těšínska, Hlučínska a Valticka.¹³⁵

6.2 Postavení Slovenska

Připojení slovenského území k nově vzniklému státu nebylo zdaleka tak jednoduchým úkolem, jak se na první pohled mohlo zdát. Celý proces začleňování Slovenska trval několik měsíců a kromě Národního výboru československého se na něm podílela i Slovenská národní, která svou činnost zahájila ve velmi nepříznivém okamžiku, kdy v Budapešti 30. října 1918 došlo k vytvoření maďarské vlády hraběte M. Károlyiho, jež reprezentovala Maďarskou republiku.

Na Slovensku počátkem listopadu propuká chaos a maďarská vláda se pevně ujímá vedení. Dochází k vytváření místních národních rad a úředníci byli nuceni složit přísahu, ve které slibovali věrnost maďarské vládě. Zbavení Slovenska maďarského vlivu a ovládnutí území nebylo z pohledu Národního výboru československého vůbec jednoduchým a tento proces trval několik týdnů. Nově konstituované maďarské vládě se během několika dní podařilo nahradit starý státní aparát novými maďarskými orgány a spoléhala na udržení vedoucího postavení na Slovensku do pařížské mírové konference, která by na základě mocenského postavení maďarské vlády dopadla v její prospěch, a území Slovenska by připadlo Maďarsku.

Jelikož situace na Slovensku byla značně komplikovaná, rozhodl se pražský Národní výbor založit slovenský odbor, do jehož čela se postavil V. Šrobár. Úkolem tohoto odboru bylo zejména zajistit informace pražskému Národnímu výboru a upevnit jeho vliv na Slovensku. Dalším krokem v boji o Slovensko bylo dne 4. listopadu 1918 vytvoření slovenského ústředního orgánu, známý jako „Skalická vláda“, která plnila funkci prozatímní vlády na Slovensku. Hlavními úkoly této vlády v čele s V. Šrobárem bylo vést diplomatická jednání s Maďarskem, obstarávat politické, sociální, vojenské, zemědělské a zdravotnické

¹³⁵ VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie, s. 8-9. ISBN 978-80-7552-185-9

záležitosti. Činnost tohoto orgánu byla pouze několikadenní a zcela bezvýznamná.¹³⁶

Národnostní konflikty týkající se území, nebyly jediným problémem, se kterým se Slovensko potýkalo. Kromě sociálních a hospodářských problémů, dochází také k rozporům mezi slovenskou politickou reprezentací. Slovenská ľudová strana, založená v prosinci 1918, vedená Andrejem Hlinkou zaujala negativní postoj vůči české politice a v létě 1919 uveřejnila program autonomie Slovenska v rámci Československé republiky, který obsahoval výhrady vůči české politice a přesvědčení, že autonomie Slovenska bude pro slovenský národ nejlepším řešením. K vyvrcholení separatistických tendencí dochází 16. června v Prešově vyhlášením Slovenské republiky rad. Toto krátké období trvalo pouze do 7. července 1919, kdy byla vydána vyhláška o obnovení československé správy na území Slovenska. Ovšem neustálý nátlak na autonomii Slovenska vyvíjený Slovenskou ľudovou stranou trval až do roku 1938.¹³⁷

Významným mezníkem v boji o území Slovenska bylo v prosinci 1918 zřízení Ministerstva pro správu Slovenska, zřízené zákonem č. 64/1918 Sb. z. a n., o mimořádných přechodných ustanoveních na Slovensku. Ministrem se stal Vavro Šrobár, který měl při přebírání slovenského území k dispozici vojsko a také několik tisíc dobrovolníků. Ministerstvo bylo oprávněno činit veškeré kroky v souvislosti s udržením pořádku v zemi a zajistit bezpečnost ve státě.

K vyostření situace mezi Slovenskem a Maďarskem došlo dne 21. března 1919 vyhlášením Maďarské republiky. Na Slovensku dochází ke zvyšování nezaměstnanosti, dochází k problémům se zásobováním a narůstá sociální napětí. K udržení pořádku v zemi vyhlásila československá vláda na Slovensku stanné právo, nechala uzavřít hranice s Maďarskem a vyhlásila mobilizaci. S podporou francouzské armády byla maďarská vojska nakonec nucena opustit slovenské území.¹³⁸

¹³⁶ SCHELLE, Karel. *Dějiny ústavního práva*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 195-199. ISBN 978-80-7478-998-4

¹³⁷ Tamtéž, s. 197-199

¹³⁸ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. Přepracované vydání, v nakladatelství Leges vyd. 1 Praha: Leges 2010, s. 326-327. ISBN 978-80-87212-39-4

6.3 Postavení Podkarpatské Rusi

Po zániku Kyjevské Rusi se stala Podkarpatská Rus součástí Uher. Myšlenka připojení Podkarpatské Rusi k Československému státu vznikla v roce 1918, kdy američtí Rusíni v emigraci navázali kontakty se zástupci československého zahraničního odboje a připojení Podkarpatské Rusi se jevila jako jedna z přijatelných variant. Přednesený návrh na připojení Podkarpatské Rusi byl v Paříži na mírové konferenci 3. března 1919 přijat a Podkarpatská Rus se tak stala součástí Československa.¹³⁹

V prvních červnových dnech podnikla československá vláda na území Podkarpatské Rusi kroky, které měly vést k zajištění stability a zklidnění situace uvnitř Podkarpatské Rusi.¹⁴⁰ Území bylo předáno armádě a byla vyhlášena vojenská diktatura.

Na základě dohody se zástupci československé vlády vyhlásil v roce 1919 v Užhorodě generál francouzské armády Edmond Ch. A. Hennocque tzv. generální statut. Autorem koncepce generálního statutu byl T. G. Masaryk. Podle tohoto statutu stál v čele Podkarpatské Rusi velící generál, do jehož pravomoci patřily nejen záležitosti vojenské, ale rozhodoval také v otázkách civilních. Dále bylo generálním statutem zřízeno pětičlenné direktorium složené z místních obyvatel. Rusínské obyvatelstvo ovšem generální statut nepřijalo a vyvolal vlnu nepokojů.

Na základě malé saint-germainské smlouvy o připojení, měla mít Podkarpatská Rus vlastní sněm, který by disponoval zákonodárnou pravomocí. Ustanovení této mezinárodní smlouvy poskytovalo obyvatelům Podkarpatské Rusi záruku poměrně velké míry autonomie. Uzákoněním tohoto ustanovení do ústavy z roku 1920 chtěla československá vláda splnit své mezinárodní závazky, které jí z mezinárodní smlouvy vyplývají, ale zároveň toto ustanovení vyvolalo u československé vlády vzhledem k situaci na území Podkarpatské Rusi obavy

¹³⁹ VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie, s. 330. ISBN 978-80-7552-185-9

¹⁴⁰ Území Podkarpatské Rusi bylo obsazeno československou armádou ještě dříve, než bylo na pařížské mírové konferenci rozhodnuto o připojení, a to na základě pokynu Dohodových mocností, které se obávaly nastolení bolševické revoluce v Podkarpatské Rusi.

týkající se samotné realizace. I přes veškeré snahy ke zřízení sněmu v Podkarpatské Rusi nikdy nedošlo.¹⁴¹

Pokusem realizace ústavního ustanovení bylo vydání vládního nařízení č. 356/1920 Sb. z. a n., o změně generálního statutu, které jej nahradilo. Na základě tohoto nařízení stál v čele Podkarpatské Rusi guvernér jmenovaný prezidentem. Mezi základní pravomoci guvernéra patřilo zastupování Podkarpatské Rusi při jednání s československou vládou, jmenovat úředníky, podepisovat nařízení atd. Zástupcem guvernéra byl viceguvernér. Dále vládní nařízení předpokládalo zřízení guberniální rady, tvořené guvernérem, viceguvernérem, deseti volenými a čtyřmi vládou volenými členy. K vytvoření guberniální rady nikdy nedošlo.¹⁴²

Teprve až v roce 1927 došlo zákonem č. 125/1927 Sb. z. a n., o organizaci politické správy, tzv. organizačním zákonem ke sjednocení územní správy Podkarpatské Rusi. Jako ostatní země disponovala Podkarpatská Rus pouze autonomií správní. Místo sněmů či rady bylo zřízeno zemské zastupitelstvo, v jehož čele stál zemský prezident.¹⁴³

V březnu 1939 dochází k okupaci Podkarpatské Rusi maďarskými vojsky. Ke konci druhé světové války ovšem sílil tlak ze strany SSSR ke sjednocení Podkarpatské Rusi se sovětskou Ukrajinou. I přes úsilí prezidenta E. Beneše, který trval na zachování původních hranic stanovených na základě malé saint-germainské smlouvy, byla 29. června 1945 podepsána smlouva mezi Československou republikou a Sovětským svazem o odstoupení Podkarpatské Rusi sovětské Ukrajině. Smlouva byla v roce 1945 ratifikována Prozatímním národním shromážděním a v lednu 1946 ji podepsal i prezident E. Beneš.¹⁴⁴

¹⁴¹ VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie, s. 330-331. ISBN 978-80-7552-185-9

¹⁴² SCHELLE, Karel. *Dějiny ústavního práva*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 201-202. ISBN 978-80-7478-998-4

¹⁴³ VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie, s. 331. ISBN 978-80-7552-185-9

¹⁴⁴ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. Přepřacované vydání, v nakladatelství Leges vyd. 1 Praha: Leges 2010, s. 331-332. ISBN 978-80-87212-39-4

Závěr

Hlavním cílem této diplomové práce bylo seznámit čtenáře se zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého a vypracovat komplexní analýzu tohoto zákona. Kromě analýzy jsem se v diplomové práci snažila vystihnout důležité historické události, které měly vliv na vyhlášení prvního československého zákona.

Na začátku své diplomové práce jsem nastínila vznik první světové války a její vliv na budoucí osud českého a slovenského státu. Ukázalo se, že počáteční přístup českých politických představitelů byl na počátku války velmi zdrženlivý a opatrný. Obávané spojení Rakouské říše s Německem, které by mělo pro český a slovenský stát fatální důsledky z hlediska jejich existence, vedlo k oživení aktivity českých politických zástupců. Pod vedením T. G. Masaryka vzniká československý zahraniční odboj, jehož činnost sehrála v boji za samostatný československý stát nesmírnou úlohu.

Velkou pozornost jsem v této práci věnovala klíčovému roku 1918, ve kterém měly události velmi rychlý spád. S blížícím se koncem války propukla nejen v pražských ulicích revoluce a česká politická reprezentace byla nucena na tento nečekaný vývoj reagovat. Do čela státu se postavil Národní výbor, jehož vznik a činnost jsem v této práci rovněž popsala.

Další kapitoly popisují vyhlášení československé samostatnosti a velmi důležitý 28. říjen, který se u nás stal nejvýznamnějším státním svátkem, oslavující vyhlášení československé samostatnosti. I když je tento den považován za den vzniku, věnovala jsem v diplomové práci také pozornost názorům právních historiků, kteří se s 28. říjnem 1918 neztotožňují jako se dnem, kdy vznikl samostatný československý stát.

Po vyhlášení zákona č. 11/1918 Sb., zákona o zřízení samostatného státu československého státu došlo ve dnech 28. – 31. října 1918 k převodu moci do rukou Národního výboru. Převzetí moci se dělo velmi nenásilným, spořádaným a organizovaným způsobem, což je dle mého názoru obdivuhodné a svědčí o vyspělosti a organizační schopnosti politické reprezentace.

Nejdůležitější kapitola této diplomové práce je samotný zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého, označovaného jako recepční zákon. Práce obsahuje popis, jak tento zákon vznikl, kdo je jeho autorem a jakou roli měli tzv. „Muži 28. října“. Při detailním studiu recepčního zákona jsem zjistila, že veřejnosti nebyla publikována pouze jedna oficiální verze zákona, ale v tisku se objevují i upravené verze zákona, které se od originálu značně liší. Následná analýza tohoto zákona se věnuje rozboru všech pěti článků, které byly velmi stručné.

V poslední části práce jsem shrnula poválečný vývoj a poskytla nástin situace, která se odehrávala na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Zároveň jsem uvedla mezinárodní smlouvy, které byly schváleny na pařížské mírové konferenci, kterými došlo k upravení státních hranic, jako jednoho z definičních znaků státu.

V závěru této diplomové práce je třeba vyzvednout nesmírnou odvahu, pracovitost a vytrvalost členů Národního výboru, bez kterého by nebyl námět k psaní této diplomové práce. A s velkou hrdostí můžu konstatovat, že právě tento návrh zákona napsaný na kus zažloutlého papíru o velikosti formátu A5 patří mezi naše národní literární památky až při zpracování této diplomové práce jsem si začala daleko více vážit státu, který nikdy ani nemusel vzniknout.

Resumé

The topic of this Master's thesis is the Act on the Establishment of the Independent State of Czechoslovakia which gave a birth to the independent Czechoslovak state and which has gone down in our history as the first Czechoslovak law. The thesis describes historical events and its aim is to analyse this law.

The thesis is thoroughly divided into chapters. The first chapter is devoted to historical events up to the year 1918, which preceded the establishment of the independent Czechoslovak state. This chapter contains the origin of the First World War, a detailed description of the establishment of the Czechoslovak exile resistance movement and its activities, which were very significant.

The second chapter is devoted to the year 1918 and to the final activity phase of the Czechoslovak exile resistance movement, which was crowned by releasing of the Pittsburgh Agreement, in which was included a decision that a newly established state will become a republic and it will be based on the fundamental democratic principles.

The chapter of The Czechoslovak Declaration of Independence depicts the historical circumstances standing for a creation of Czechoslovakia. It describes a foundation and activities of the National Committee, whose role in the inception of the Czechoslovak state was entirely crucial. The greatest possible attention is precisely given to 28th October 1918, when the independent Czechoslovak state was declared. Furthermore, the chapter describes a declaration of the Washington Declaration and the adoption of the Martin Declaration, in which the Slovak nation confirmed the merging with the newly established state.

The fourth chapter describes the Act No. 11/1918 Coll. It is focused on the origin of a text in the law and on the circumstances under which this law, marked as the national literary monument, was came into force. This thesis deals except the official law version published in the Collection of Laws and Regulations also with other versions, which have been published. The important part of this chapter is the analysis of the first law itself, which is composed by only five articles, written in a very briefly way.

The last part deals with the post-war development, the position of Slovakia, Transcarpathia and the determination of the Czechoslovak state borders.

Seznam použitých pramenů a literatury

Odborné knihy, monografie

- BENEŠ, Edvard. Světová válka a naše revoluce, III. díl. Dokumenty. Praha 1929.
- ČADA, Václav. *Vznik samostatného Československa*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1988
- GALANDAUER, Jan a kol. *O samostatný československý stát 1914-1918*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-26140-X
- HARNA, Josef; FIŠER, Rudolf. *Dějiny českých zemí II. Od poloviny 18. Století do vzniku České republiky*. Praha: Fortuna, 1998. ISBN 80-7168-522-4
- HOTMAR, Josef. *Zrození republiky 1914-1918*. Stilus Press, 2006. ISBN 80-903550-4-8.
- HŘEBEJK, Jiří. *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa. I., 1918-1945*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-458-6
- KADLECOVÁ, Marta et al. *Dějiny československého státu a práva (1918-1945)*. Vyd. 2., opravené. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1992. ISBN 80-210-0450-9
- KÁRNÍK, Z. *České země v éře první republiky (1918 – 1938). Díl první: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929)*. Praha: Libri, 2003, s. 118 – 119. ISBN 80-7277-195-7
- KLIMEK, Antonín, ed. *Vznik Československa 1918*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1994. Dokumenty československé zahraniční politiky. ISBN 80-85864-07-X
- KLIMEK, Antonín. *Říjen 1918: vznik Československa*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 1998. ISBN 80-7185-175-2
- KOZÁK, Jan Blahoslav. *T. G. Masaryk a vznik Washingtonské deklarace v říjnu 1918*. Praha: Melantrich, 1968
- MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přeprac. vyd., V nakl. Leges vyd. 1. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4

- MALÝ, Karel. *Dejiny státu a práva v Česko-Slovensku do roku 1918*. 1. vyd. Bratislava: Obzor, 1992. ISBN 80-215-0221-5
- RAŠÍN, Ladislav. *Paměti Dr. Aloise Rašína*. Brno: Bonus, 1994.
- SCHELLE, Karel. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech. III. díl, Státní správa (1918-1938)*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1993. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně; č. 62. ISBN 80-210-0682-X
- SCHELLE, Karel. *Československé dějiny státu a práva v dokumentech. II. díl, Ústavní systém (1918-1938)*. Vyd. 1. V Brně: Masarykova univerzita, 1993. 314 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně; č. 61. ISBN 80-210-0679-X
- SCHELLE, Karel. *Dějiny českého ústavního práva*. Ostrava: Key Publishing, 2010. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-7418-067-5
- SCHELLE, Karel. *Dějiny ústavního práva*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-998-4
- SCHELLE, Karel. *Praktikum z dějin organizace veřejné správy 1918-1938*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo. ISBN 978-80-87071-42-7
- SOUKUP, František. *28. Říjen 1918. Předpoklady a vývoj našeho odboje domácího v československé revoluci za státní samostatnost národa. II*. Praha: Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství – Orbis, 1928.
- VOJÁČEK, Ladislav. *První československý zákon: pokus o opožděný komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Právní monografie. ISBN 978-80-7552-185-9
- VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. Vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN 978-80-7380-257-8
- ZIMEK, Josef. *Ústavnost a český ústavní vývoj*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2003. ISBN 80-210-3058-5

Odborné články

- KÁRNÍK, Zdeněk. O samostatný československý stát 1914-1918. *Historie a vojenství*, 1993, 42(5), s. 172-175. ISSN 0018-2583

- KINDL, Vladimír. O původně rakouských právních předpisech, které se dnem 28. října 1918 staly součástí československého právního řádu, a o jejich vyhlášení. *Právní fórum*. 2008, roč. 5, č. 8. ISSN 1214-7966
- KUCÍK, Štefan a ŠVORC, Peter. Česko-slovenský zahraniční odboj v USA (1914-1918). *Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity. Řada společenských věd*, 2013, 27(2). ISSN 1211-6068
- ORT, Alexandr. [Vznik Československa 1918]. *Mezinárodní politika*, 1995, 19(8), s. 35. ISSN 0543-7962

Právní předpisy

- Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého
- Zákon č. 1/1918 Sb. z. a n., jímž se upravuje vyhlášení zákonů a nařízení
- Zákon č. 37/1918 Sb., o prozatímní ústavě

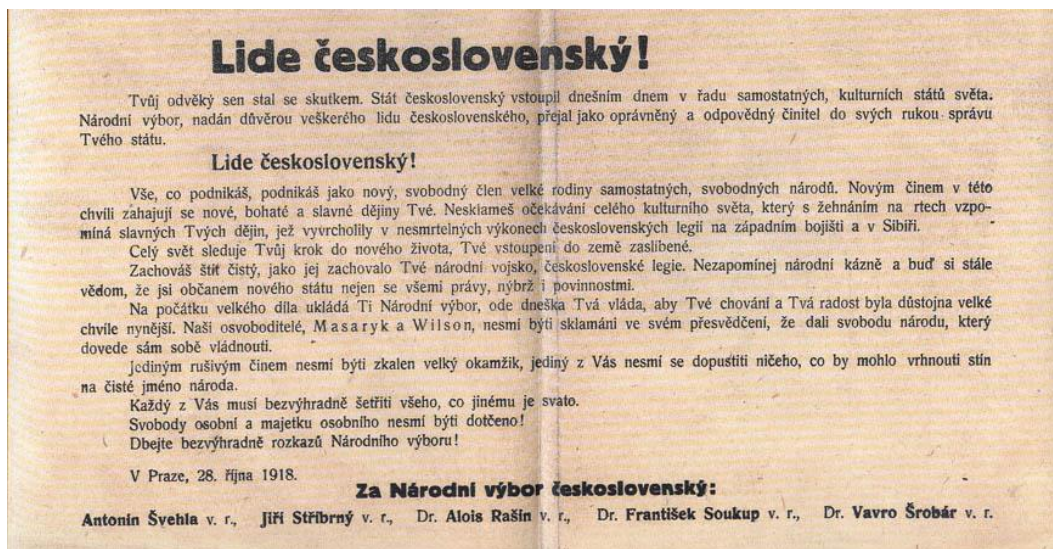
Seznam internetových zdrojů

- První, a přesto jedenáctý v pořadí. Několik zajímavostí k zákonu z 28. října 1918 | Právo21 – Časopis nové generace pro studenty, právníky i veřejnost. *Právo21 – Časopis nové generace pro studenty, právníky i veřejnost* [online]. Copyright © Masarykova univerzita [cit. 2019-02-27]. Dostupné z: <https://pravo21.online/domov-a-svet/prvni-a-presto-jedenacty-v-poradi-nekolik-zajimavosti-k-zakonu-z-28-rijna-1918>
- Muzeum 3000 | První zákon československého státu – papír plný škrťů. *Muzeum 3000 / Homepage - Aktuálně* [online]. Copyright © 2012 Národní muzeum [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <http://muzeum3000.nm.cz/clanek/prvni-zakon-ceskoslovenskeho-statu-%E2%80%93-papir-plny-skrtu>

Přílohy

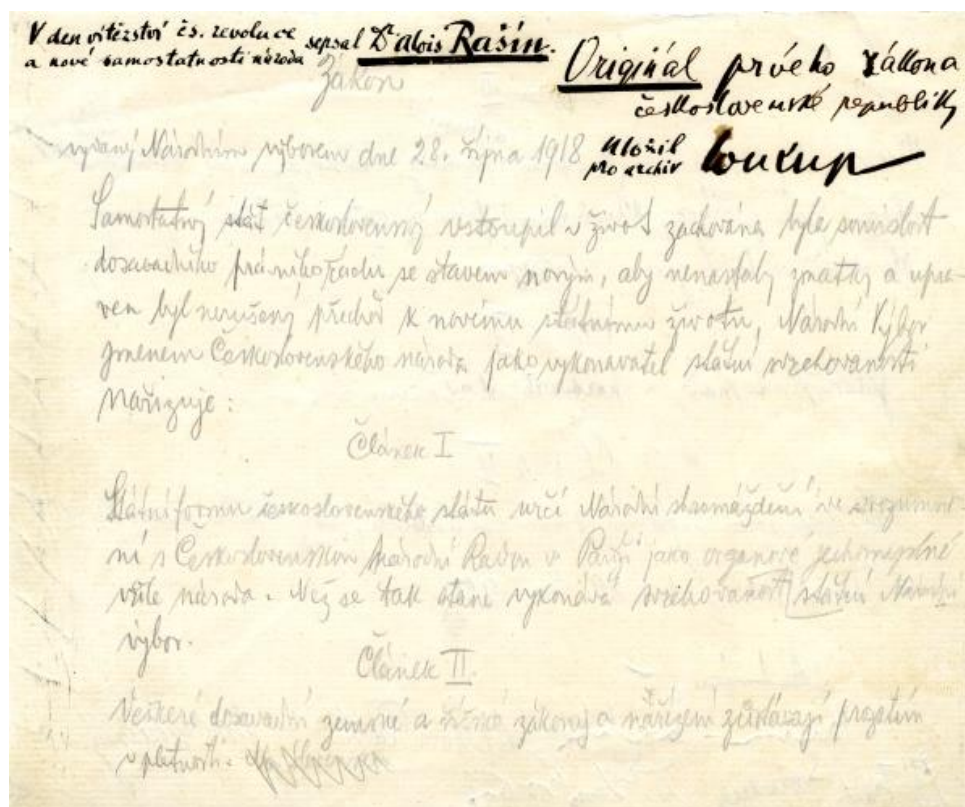
- **Příloha č. 1:** Provolání Národního výboru z 28. října 1918
- **Příloha č. 2:** První československý zákon, přední strana
- **Příloha č. 3:** První československý zákon, zadní strana
- **Příloha č. 4:** První československý zákon vydaný v Národních listech
- **Příloha č. 5:** Mapa Československé republiky

Příloha č. 1: Provolání Národního výboru z 28. října 1918

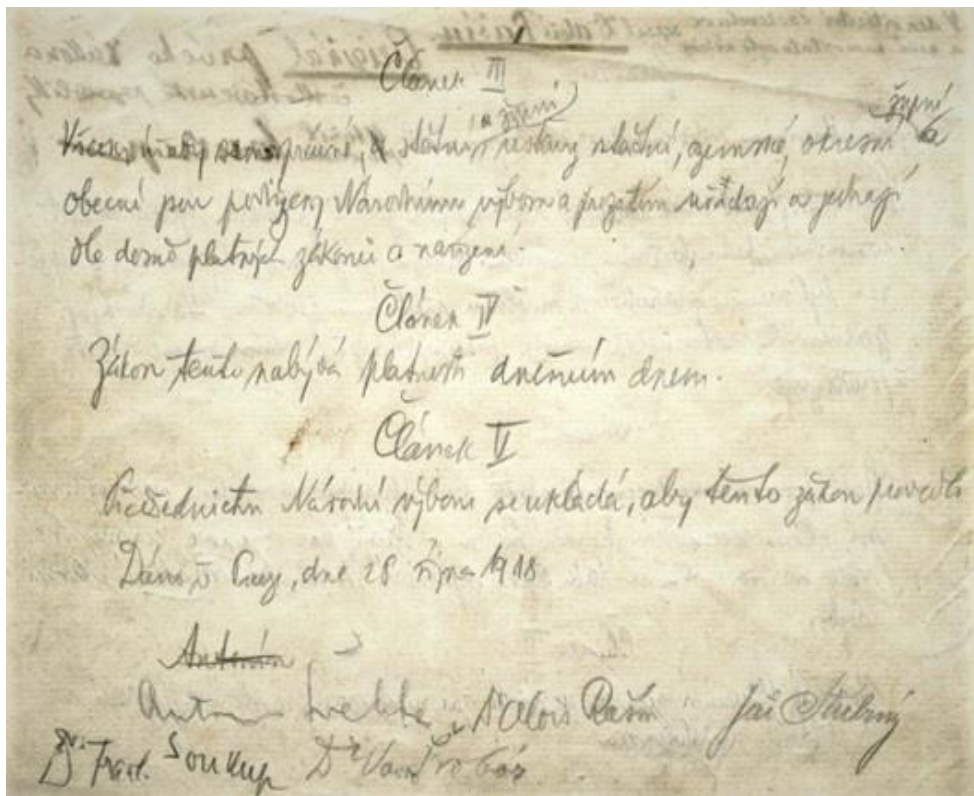
Zdroj: Moderni-dejiny.cz

Příloha č. 2: První československý zákon, přední strana

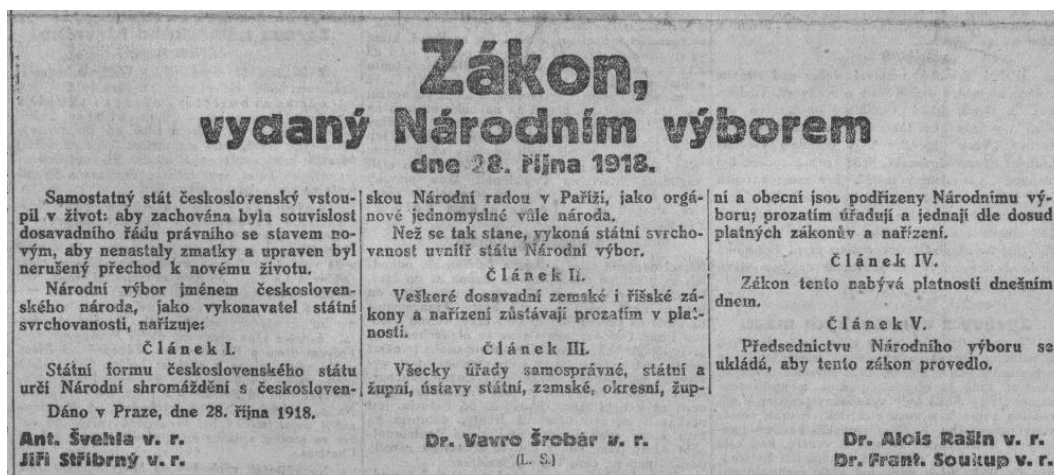
Zdroj: Národní muzeum

Příloha č. 3: První československý zákon, zadní strana

Zdroj: Národní muzeum

Příloha č. 4: První československý zákon vydaný v Národních listech

Zdroj: Národní muzeum

Příloha č. 5: Mapa Československé republiky

Zdroj: Wikipedia.cz